

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กระทรวงศึกษาธิการ, การศาสนา, กรม. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง. เล่ม 3, พิมพ์ครั้งที่ 2, พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2515.

____. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง. เล่ม 15, พิมพ์ครั้งที่ 2, พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2515.

กรมศิลปากร. ศาสนวงศ์ หรือประวัติศาสนา. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โสม ญฺโณ) พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2506.

คณะกรรมการแผนกตำรา. พระอภัยมณีพิบูลสุทธาแปล ภาค 3. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2497.

คณะจตุรศหายุเปรี๊ญ (นามแฝง). คู่มือวิธีเรียงภาษามคธ. พระนคร : โรงพิมพ์อักษรบริการ, 2498.

จันทบูรินฤนาท, พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระ. ปทานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบูรินฤนาท. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2512.

จำ ทองคำวรรณ. หลักภาษาเขมร. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบ, 2514.

ชินวรสิริวัฒน์, พระวรวงศ์เธอกรมหมื่น. พระคัมภีร์อภิธานปิฎก หรือพจนานุกรมภาษาบาลี แปลเป็นไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2456.

เขวง สมสาร ป.ช. 9. ช.บ. และ ประสาน ทองภักดี ป.ช. 8. วิถีแปลไทยเป็นมคธ.
พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2493.

เชคส์, บอร์ช. ตำนานอักษรไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2507.

คำรกราชานุกาพ, สมเด็จพระเทพฯ. เรื่องประติษฐานพระสงฆ์สยามวงศ์ในลังกาทวีป.
(ม.ป.ท.) 2457.

เทพครูมานุกิจย์. หลวง. พระคัมภีร์ชาตูปทีปิกา. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2518.

_____ บาลีไวยากรณ์พิเศษ เล่ม 1 นาม. พิมพ์ครั้งที่ 4 พระนคร : มหามกุฏ-
ราชวิทยาลัย, 2515.

ธรรมปริชา (แก้ว), พระยา. ไตรภูมิโลกวินิจัยกถา ฉบับที่ 2. เล่ม 1 กองวรรณคดีและ-
ประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร ทราวชำระ กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว,
2520.

_____ ไตรภูมิโลกวินิจัยกถา ฉบับที่ 2. เล่ม 2 กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์
กรมศิลปากร ทราวชำระ กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2520.

ปรมาณูศิธิโนรส, สมเด็จพระเทพฯ. พระปฐมสมโพธิกถา. พระนคร : โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง,
2508.

ป. หลงสมบุญ (ประยูท หลงสมบุญ) ร.อ. พจนานุกรมบาลี-ไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์-
คุรุสภาลาดพร้าว, 2519.

ปิ่น มุกข์นัท, พ.อ. ประมวลศัพท์ศาสนา. พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2505.

ประคอง นิมนานเหมินท์. ลักษณะวรรณกรรมภาคเหนือ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมาคม-
สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2517.

ประชากรจักรจักร, พระยา. พงศาวดารโยนก. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2507.

แปลก สนธิรักษ์ (ป.ธ.9). พจนานุกรมบาลี-ไทย. พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2506.

พจนสุนทร (เรื่อง อติเปรมานนท์), พระยา. อักษรานุกรมธรรมบท. พิมพ์ครั้งที่ 2.
พระนคร : โรงพิมพ์ไท, 2467.

พระญาติไทย. ไตรภูมิพระร่วง. พระนคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2515.

พระธรรมวราลังการ (จับ วิฑูรย์โม ป.ธ.9). นำเที่ยวในพระไตรปิฎก. พิมพ์ครั้งที่ 4.
พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2515.

พระมหานามเถระ. มหาวงษ์ พงศาวดารดังกาหวิป. แปลโดย พระยาธรรมปโรหิต,
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทย, 2439.

พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระสังฆราช. พุทธประวัติ เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 5.
พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2501.

_____ พุทธประวัติ เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 5. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2501.

_____ พุทธประวัติ เล่ม 3. พิมพ์ครั้งที่ 5. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2501.

พระมหาสามีสังฆรักขิต. พระกัมภีร์สุโขธาลังการ. แปลโดย นาวาอากาศเอก (พิเศษ) แยม
ประพัฒน์ทอง. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2512.

พระรัตนปัญญาเถระ. ชินกาลมาลีปกรณ์. แปลโดย ศาสตราจารย์ ร.ต.ท. แสง มนวิฑูร.
พระนคร : ศิลปากร, 2517.

พระวิสุทฺธิสมโพธิ (เจีย ป.ธ.9). ปทานุกรมกิริยาอาชยาค. พระนคร : เลียงเชียงธรรม-
ประทีป, 2495.

พระสิริรัตนปัญญาเถระ, พระคัมภีร์วชิรสารัตถสังคหะ. แปลโดย นาวาอากาศเอก (พิเศษ)
แยม ประพัฒน์ทอง. พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2512.

พระอุกรกตภาสิการ (ชวินทร์ สระคำ) และพระมหาจำลอง ภูริปัญโญ (สารพัตติก).
พจนานุกรมบาลี-ไทย ฉบับนักศึกษา. พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2509.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. ลลิตนารายณ์ฉบับปาง. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร :
สำนักพิมพ์ชูสิน, 2496.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493. พิมพ์ครั้งที่ 9. พระนคร :
โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบ, 2511.

— . สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน. เล่มที่ 1 พระนคร : โรงพิมพ์
รุ่งเรืองธรรม, 2498-2499.

— . สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน. เล่มที่ 2 พระนคร : โรงพิมพ์
รุ่งเรืองธรรม, 2499-2501.

— . สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน. เล่มที่ 3 พระนคร : โรงพิมพ์
รุ่งเรืองธรรม, 2499-2502.

— . สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน. เล่มที่ 9 พระนคร : โรงพิมพ์
รุ่งเรืองธรรม, 2512-2513.

— . สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน. เล่มที่ 10 พระนคร : โรงพิมพ์
รุ่งเรืองธรรม, 2512-2513.

— . สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน. เล่มที่ 15 ประจวบคีรีขันธ์ :
โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบ, ปราณบุรี, 2516-2517.

สังคีตยวงศ์ พงศาวดาร เรื่องการสังคายนาพระธรรมวินัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทย-
รุ่งเรือง, 2466.

สวัสดิ์ วิเศษวงศ์. ตำราเรียนอักษรโบราณ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทพิชจำกั๊ด,
2519.

สารประเสริฐ (ค. นากะประทีป), พระ. บาอ์อภินันท์ปีที่ปีกา พร้อมทั้งสุจิ. พระนคร :
โรงพิมพ์ไท, 2464.

สำนักนายกรัฐมนตรี. ประชุมศึดาจารึก ภาคที่ 3. พระนคร : สำนักพิมพ์ทำเนียบนายก-
รัฐมนตรี, 2508.

สิงขะ วรรณสัย. แบบเรียนอักษรลานนาไทย. เชียงใหม่ : ภาควิชาภาษาไทย
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2518.

สมหมาย เปรมจิตต์. ประมวลรายชื่อคัมภีร์โบราณและสมุดข่อยในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่.
จัดทำและเผยแพร่โดยภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2517.

อ. ป. (พุทธทาสภิกขุ). พุทธประวัติจากพระโอษฐ์. พิมพ์ครั้งที่ 6. พระนคร : การพิมพ์-
พระนคร, 2513.

อดิศักดิ์ ทองบุญ. "พิมพ์อักษร" สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 9 (2512-2513) :
5688.

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาษามาตรับอักษรไทย

ภาษามาตรับอักษรไทย. ชาติภูกุฎกถาย จตุตโธ ภาโค ติกนิปาทวณณา. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์ไท, 2465.

— ขมมปทกุฎกถาย ตติโย ภาโค. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2503.

— ปปลุจสุทนิยา นาม มธุณินิกายกุฎกถาย ปฐโม ภาโค. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไท,
2463.

— ปปลุจสุทนิยา นาม มธุณินิกายกุฎกถาย ทติโย ภาโค. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์ไท, 2463.

— ปปลุจสุทนิยา นาม มธุณินิกายกุฎกถาย ตติโย ภาโค. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไท,
2463.

— ปรมตุลโศติกา นาม ขุททกนิกายกุฎกถา ขุททกปาฐวณณา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์-
อักษรนิติ, 2463.

— ปรมตุลโศติกา นาม ขุททกนิกายกุฎกถา สุตตนิปาทวณณา, ทติโย ภาโค.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พาณิชย์สุภณ, 2468.

— มโนรตปฐนิยา นาม อญคตุตตรนิกายกุฎกถาย ปฐโม ภาโค. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไท,
2463.

— มโนรตปฐนิยา นาม อญคตุตตรนิกายกุฎกถาย ทติโย ภาโค. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไท,
2463.

- . มนิโรทรปรีดิยา นาม อังคุตตรนิกายภูษณเถร ตติโย ภาค. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไท,
2463.
- . มงคลตถทีปนิยา ปฐโม ภาค. กรุงเทพฯ มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2517.
- . มงคลตถทีปนิยา ทติโย ภาค. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2515.
- . สมนุตปาสาทิกาย นาม วินยภูษณเถร ปฐโม ภาค มหาวิงวณณา. กรุงเทพฯ :
มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2496.
- . สทมนุตปกาสินี นาม ปฏิสนธิทามคคภูษณเถร มหาวคเณ อุณวณณา. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์พาณิชย์กุล, 2465.
- . สมุโมทวิโนทนี นาม อภิธมนภูษณเถร วิงวณณา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พาณิชย์กุล,
2465.
- . สารตถทีปนิยา นาม วินยฎีกาย สมนุตปาสาทิกาวณณาย ปฐโม ภาค. กรุงเทพฯ :
มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2511.
- . สารตถทีปนิยา นาม วินยฎีกาย สมนุตปาสาทิกาวณณาย ทติโย ภาค. กรุงเทพฯ :
มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2511.
- . สารตถทีปนิยา นาม วินยฎีกาย สมนุตปาสาทิกาวณณาย จตุตโธ ภาค. กรุงเทพฯ :
มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2511.
- . สารตถปุกาสินีนิยา นาม สัมมุตตนิคายภูษณเถร ปฐโม ภาค. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์ไท, 2463.

- สารตุนประกาศสินียา นาม สัมตุนนิกายภูฏกถาย หุติโย ภาค. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์ไท, 2463.
- สารตุนประกาศสินียา นาม สัมตุนนิกายภูฏกถาย ตติโย ภาค. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์ไท, 2463.
- สมงควลวิลาสินียา นาม ที่ชนิกายภูฏกถาย ปฐโม ภาค. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไท,
2463.
- สมงควลวิลาสินียา นาม ที่ชนิกายภูฏกถาย หุติโย ภาค. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไท,
2463.
- สมงควลวิลาสินียา นาม ที่ชนิกายภูฏกถาย ตติโย ภาค. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไท,
2463.
- สยามรฏฐสูตร เทปิก. สุตตุนตปิฎเก ที่ชนิกายสุต มหาวรรค. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พาณิชย์-
ศุภผล, 2470.
- สุตตุนตปิฎเก ที่ชนิกายสุต สีลขนชวค. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พาณิชย์ศุภผล,
2470.
- สุตตุนตปิฎเก ที่ชนิกายสุต ปาฏิกวค. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พาณิชย์ศุภผล, 2470.
- สุตตุนตปิฎเก มชุตินิกายสุต มุลปนถาสก. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พาณิชย์ศุภผล,
2470.
- สุตตุนตปิฎเก สัมตุนนิกายสุต มหาวรรค. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พาณิชย์ศุภผล,
2470.

สตถุภัณฑ์โลก อรุณการนิเวศ สตรีโย โสภโณ ปุจฉา-ออกญาภาดา. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2474.

มุนินิพนธ์โลกิขุ. สทุพนี้คิปุปรกรณั ปทมาลา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มุนินิพนธ์โลกิขุ, 2521.

วิทยานิพนธ์

เกรียงศักดิ์ ไทยคุรุพันธ์. "โลกัปที่ปัสการ ปริจเจทที่ 1 และ 2." วิทยานิพนธ์ปริญญา-
มหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2522.

บุษมา เต็งสุวรรณ. "บัวในวรรณคดีบาลีและสันสกฤต." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชา-
ภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.

สฤณ จังกาจิตต์. "จักกวาทีปปี กัณเฑที่ 1, 2, 3." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชา
ภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.

สัมภาษณ์

พระครูมงคลคีลวงค์. เจ้าอาวาสวัดบุพพาราม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. สัมภาษณ์,
23 ตุลาคม 2522.

๒๕
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สมหมาย เปรมจิตต์. หัวหน้าแผนกจัดทำและเผยแพร่งานเขียนโบราณ
และสมุดข่อย คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม
2522.

BIBLIOGRAPHY

Books

- Buddhadatta Mahathera. Concise Pali-English Dictionary. Colombo :
Colombo Apothecaries, Co. Ltd., 1968.
- Childers, R. C. Dictionary of the Pali Language. London : Trübner
& Co, 1875.
- Dauids Rhys, T. W. The Pali Text Society's Pali-English Dictionary.
Surrey : The Pali Text Society Chipstead, 1925.
- Geiger, Wilhelm. Pali Literature and Language. Delhi : S. K. Mehra,
1968.
- Malalasekera, G. P. A Dictionary of Pali Proper Names. 2 Vols.,
Vol. I, London : The Pali Text Society, 1974.
- . A Dictionary of Pali Proper Names. 2 Vols., Vol. II,
London : The Pali Text Society, 1974.
- . The Pali Literature of Ceylon. Colombo : M. D. Gunasena
& Co, Ltd., 1958.
- Maurice Winternitz. History of Indian Literature. Vol. II., Delhi :
Motilal Banarsidass, 1977.

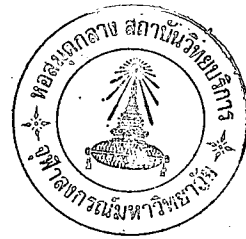

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

น ำ มา ถิ่น ข าน

กกุสันโธ : พระนามพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งใน 5 พระองค์ แห่งภัทรกัลป์ และเป็นองค์ที่ 25 แห่งกัลป์ที่ล่วงมาแล้ว เป็นโอรสพรหมณ์อัคคีทัต กับนางพรหมณีวิสาชาในเขมวดี ทรงครองขรวาราสอย 4,000 ปี มีปราสาท 3 หลัง 3 ลูก ภริยาชื่อวิโรจมานา ออกมหาภิเนษกรมณ์บำเพ็ญเพียร 8 เดือน จึงตรัสรู้ภายใต้ต้นช็งกี ทรงแสดงธรรมจักร ณ มฤคทายวัน พระวิษณุเดระ กับพระสัณฺฑีชีวะเดระเป็นพระอัครสาวก พระพุทธชินเดระเป็นพุทธอนุภักดิ์ พระชนม 40,000 ปี เสด็จนิพพานที่เขมาราม ส.ป.า. 1/87-88, PPN 1/470-471

กชังคดา : เป็นชื่อเมืองเมืองหนึ่งในชมพูทวีป สมัยพุทธกาล ตั้งอยู่ชายแดนทิศตะวันออกของมัธยมประเทศ เป็นเมืองมั่งคั่งสมบูรณ์ ม.ป.ุ. 3/383, PPN 1/481-482

กบิลดาบส/กบิลฉวี : มีผู้เป็นเจ้าดิถีสาขชยะ อันเป็นดิถีปรัชญาอันเกี่ยสาขาหนึ่ง ของดิถีทั้ง 6 ซึ่งเรียกวาษัตริศณะ ตามตำนานกล่าวว่าเป็นโอรสของพระพรหมปางที่ถือว่า เป็นพระวิศณุนารายณ์อวตารปางหนึ่ง หรือเป็นพระอัคนี ในเรื่องรามายณะกล่าวว่า โอรสหกหมื่นองค์ของท้าวสครไปตามมาอุปการที่ท้าวสครทำพิธีอัศวเมธ พนมมาอยู่ใกล้ ๆ กุณีกบิล ก็ตรงเข้าไปจะประหาร กุณีกบิลแดงฤทธิฉิมเนตร เป็นไปใหม่กุมารตายหมดคั้งหกหมื่น ในปฐมสมโพธิกถากล่าวว่าเมืองกบิลพัสดุ์สร้างขึ้นในที่ซึ่งเคยเป็นอาศรมของกบิลดาบส ซึ่งมีชาติเป็นพรหมณ์ และเป็นพระโพธิสัตว์ กบิลดาบสนี้มีฐานะเป็นองค์เดียวกับกบิลที่เป็นเจ้าดิถีสาขชยะดังกล่าว

ปฐม./8-9, ส.วิ. 1/319-322, PPN 1/514

กบิลพัสดุ์ : เมืองที่พระศุภชเรศเจ้าประสูติ อยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำพานคงคา ใกล้หมู่บ้าน
 นิคดิเวแห่งประเทศเนปาล ในสมัยนั้นประเทศได้ไปทางเหนือของเมืองโครักขปุระ
 ส่วนอุษณีหรืออุษณีวัน ซึ่งเป็นสถานที่ประสูติ อยู่ถัดจากเมืองกบิลพัสดุ์ไปทาง
 ทิศตะวันออก 16 กม. และอยู่เหนือเมืองกถัมปุระไป 3 กม. เมืองกบิลพัสดุ์
 เป็นเมืองหลวงของพวกศากยวงศ์ เทลาโอรสของพระเจ้าโอกกากราชสร้างชน
 ในที่ซึ่งเป็นอาศรมของกบิลดาบส จึงได้นามว่ากบิลพัสดุ์ ใกล้เมืองนี้มีแม่น้ำโรหิตี
 ไหลผ่าน ซึ่งเป็นเส้นปันแดนระหว่างรัฐต่าง ๆ ของพวกสักยะและพวกโกลิยะ
 สจ. 332, ป.ศ. 2/80, ส.วิ. 1/319-322, PPN 1/516-520

ภรทราชกุมาร : โอรสองค์ที่ 4 ของพระเจ้าโอกกากราช และพระนางหัตถา ซึ่งเป็น
 พระอัครมเหสี พระราชโอรสและธิดาของพระเจ้าโอกกากราชที่ประสูติจาก
 พระนางหัตถา มี 9 พระองค์ (ราชบุตร 4 องค์ ราชธิดา 5 องค์) เรียงตาม
 ลำดับดังนี้

ราชบุตรองค์ที่ 1	ทรงพระนามว่า	เจ้าหญิงปิยา
ราชบุตรองค์ที่ 2	ทรงพระนามว่า	เจ้าชายโอกกามุข
ราชบุตรองค์ที่ 3	ทรงพระนามว่า	เจ้าหญิงสุปิยา
ราชบุตรองค์ที่ 4	ทรงพระนามว่า	เจ้าชายภรท
ราชบุตรองค์ที่ 5	ทรงพระนามว่า	เจ้าหญิงอามันพา
ราชบุตรองค์ที่ 6	ทรงพระนามว่า	เจ้าชายหัตถินิก
ราชบุตรองค์ที่ 7	ทรงพระนามว่า	เจ้าหญิงวิจิตา
ราชบุตรองค์ที่ 8	ทรงพระนามว่า	เจ้าชายสินีปุร
ราชบุตรองค์ที่ 9	ทรงพระนามว่า	เจ้าหญิงวิจิตเสนา

ส.วิ. 1/319-322, PPN 1/530

กัญฐวาทนะ : ชื่อกษัตริย์และชื่อเมืองในสมัยพุทธกาล แปลว่ามีพาทนะไม้ คือในอดีที่มีช่างไม้คนหนึ่งในเมืองพาราณสี มีศิษย์ใหญ่ 16 คน คนหนึ่ง ๆ มีศิษย์คนละพัน เป็น 16,017 คน ทั้งศิษย์ทั้งอาจารย์ได้พากันไปทำเครื่องเรือนและปราสาท อยู่เหนือแม่น้ำคงคา แลวดองแพมาขาย ต่อมาภายหลังนายช่างได้คิดทำนกกวยไม้ขึ้นเป็นอันมาก พากษียกับบุตรภริยาทั้งหมดขึ้นนกยนต์ตัวนั้นบินไปลงในที่ใกล้ป่าหิมพานต์ แลวสร้างเมืองขึ้นในที่นั้น ช่างไม้นั้นปรากฏพระนามว่า พระเจ้ากัญฐวาทนะ แวนแควนนั้นกชอกัญฐวาทนะเหมือนกัน

ม.ป. 1/358, ป.โซ. 2/487/488, PPN 1/488

กัมโพธ : ชื่อมหาชนบทหนึ่งใน 16 แห่งอินเดียโบราณ เมืองหลวงชื่อทวารกะ อยู่ทางทิศใต้ของคันธาระ และเป็นชื่อเดิมของประเทศอัฟกานิสถาน โดยเฉพาะทางเหนือและทางตะวันออกในสมัยปัจจุบัน

สุจิ/337, PPN 1/526-527

กัลปพฤกษ์ : ต้นไม้นามสวรรค์ เป็นไม้ประจำกัลป์ ซึ่งผู้ใดปรารถนาแก้แค้นทรัพย์สิ้นเงินทอง เครื่องนงนพรมพาราณณาณแพรพรหม ตลอดจนขาน้ำโภชนาหาร ก็ไปที่ต้นไม้ นี้ก็จะสำเร็จสมปรารถนาทุกประการ เพราะเป็นต้นไม้สารพัดนึก ต้นกัลปพฤกษ์ก็มีในอศุตรกฐทวีปควยเหมือนกัน ดังที่กล่าวไว้ในไตรภูมิว่า ในสมัยพระศรีอริยเมตไตรย จะมีต้นกัลปพฤกษ์ขึ้นอยู่ทั้งสี่ประตูเมือง ใครปรารถนาอะไร ก็ไปที่ต้นไม้ นั้น จะสมปรารถนา

สา.ที. 1/424-427, ส.ร.ท. 2/976-977

กัลยาณราช : พระราชโอรสของพระเจ้าวโรชราช ซึ่งเป็นกษัตริย์ครองชมพูทวีปในปฐมกัลป์ และเป็นคณวงศ์ดั้งเดิมของศากยวงศ์และโกถิยวงศ์

ปฐม/1, ส.วิ. 1/319-322, PPN 1/537

กัสมิระ/แคชเมียร์ (Kashmir) : เป็นแคว้นหนึ่งในประเทศอินเดียตอนเหนือ ติดต่อกับจีนและ
ทิเบต ภูมิประเทศประกอบไปด้วยป่าเขาต่ำนาไพร ทะเลสาบและลำธารส่วน
หนึ่งเป็นเพือกเขาหิมาลัย มีเมืองหลวงชื่อศรีนคร ตั้งอยู่ในหุบเขากัสมิระ
พระเจ้าโศกมหาราชเคยครองครอง ในราวพุทธศตวรรษที่ 3

สุจิ/344, ส.ร.ท. 1/137-138, PPN 1/543

กัสนปทพล/กัสนปพุทธเจ้า : พระนามพระพุทธเจ้าองค์หนึ่ง ที่โคมาตรีในภัทรกัปนี้ เป็นองค์
ที่ 3 ในจำนวน 5 องค์ คือ พระกกุสันโธ พระโกนาคมน พระกัสนปพุทธเจ้า
พระโคตม และพระศรีอริยเมตไตรย ในกัมภีร์พุทธวงศ์ขุททกนิกาย สุตตันตปิฎก
และในอรรถกถาชาดกตอนทุเรปิตามกล่าวตอกกันว่า พระกัสนปพุทธเจ้าเสด็จอุบัติ
ในกรุงพาราณสี โคกกำเนิดในสกุลยราชนัน เป็นโอรสของพรหมทัตพราหมณ์กับ
นางชนวดีพราหมณี โคกครองชราวาสอยู่ประมาณ 2,000 ปี มีปราสาท 3 หลัง
มีสนมกำมัล 48,000 มีภริยาชื่อสุนันทา มีบุตรชื่อวิริชเสน ได้เห็นเทวทูต
ทั้ง 4 แล้วเสด็จออกมหาภิเนษกรรมกบฏาเพื่อยุเพียร 7 วัน ก็โคตรัสรู้เป็นพระอรหันต์
สัมมาสัมพุทธเจ้า ณ ทรงไม้ไทรนิโครธ ทรงประกาศพระธรรมจักรที่ป่าอิสิปต-
มฤคทายวัน มีมหาสังฆสันนิบาตครั้งเดียว มีพระอรหันต์มาประชุม 20,000 องค์
พระศิษสเถระเป็นอัครสาวกเบื้องขวา พระภารทวาชเถระเป็นอัครสาวกเบื้อง
ซ้าย พระสัพพมิตรเถระ เป็นพุทธอุปัฏฐาก พระอนุลาเถรี เป็นอัครสาวิกา
เบื้องขวา พระอรุเวลาเถรี เป็นอัครสาวิกาเบื้องซ้าย พระสรีรกายสูง 20
ศอก พระชนมายุ 20,000 ปี ประดิษฐานพระศาสนาเทาพระชนมายุ เสด็จ
นิพพานที่เขตพยกคาม กรุงพาราณสี

ส.ป.า. 1/87-88, ส.ร.ท. 2/1014, PPN 1/544

กากันทะ : ชื่อภูมิคนหนึ่งในกลุ่มของฤษีวัคละ และฤษีสมณะ เมืองที่เขาสร้างในดินที่อยู่
ของกากันพฤษี เรียกว่าเมืองกากันนี้

ป.โธ. 2/82, PPN 1/558

กากันที : เมืองเล็ก ๆ เมืองหนึ่งในสมัยพุทธกาล ใกล้เคียงกับเสาระเคยเป็นที่อยู่อาศัยของ
ฤษีชื่อกากันทะมาก่อน กากันทะเป็นฤษีคนหนึ่งในกลุ่มของฤษีสวัตะและกลุ่มพระ
นักบวชนอกพุทธศาสนาพวกหนึ่งที่มีไปกคือยุตามปา

สุจิ/880, PPN 1/558

กาดิงกราช : กษัตริย์แห่งแคว้นกาดิงคะ มีความสัมพันธ์ทางด้านการเมืองอย่างใกล้ชิดกับ
แคว้นวังคะ จนพระเจ้าวังคะได้อภิเษกสมรสกับพระธิดาของพระเจ้ากาดิงกราช
มีพระธิดาชื่อสอุปเทวี พระอัยยิกาของพระวิชัย

มทาวงม 1/220-225, PPN 1/583-584

กาดิงคะ/กาดิงกราชกูร์ : ชื่อแคว้นหรือเมือง ๆ หนึ่งในสมัยเดียวกับเขตรนครในอินเดีย
ตั้งแคว้นโอริสสะไปทางใต้ ตามแนวฝั่งทะเลระหว่างแม่น้ำทามทีกับแม่น้ำ
โคธาวารี มีเมืองหลวงชื่อกาดิงนคร

สุจิ/349, PPN 1/583-585

กาสี : ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำพาราณะกับแม่น้ำอสิ เมืองหลวงชื่อพาราณสี ปัจจุบันเรียกว่า
บานาเรส (Banares) ในสมัยพุทธกาลแคว้นนี้มีชื่อเสียงทางทอผ้ามาก พวก
ฮินดูถือว่าเมืองนี้เคยเป็นที่ประทับของพระอินทร์ และเมื่อคราวพระอินทร์ตัดศีรษะ
พระพรหมนั้น เศียรของพระพรหมตกลงมาที่เมืองนี้ แล้วอันตรธานหายไป ดังนั้น
พวกฮินดูจึงถือว่าหากผู้ใดมาตายที่แม่น้ำพาราณะ และแม่น้ำอสิจะได้อันตรธาน
และเข้าถึงพระพรหม

สุจิ/350, PPN 1/592-593

กุกกุฏวดีนคร : เป็นชื่อเมือง ๆ หนึ่งในสมัยพุทธกาล ตั้งอยู่ในปัจจุบันประเทศ เป็นเมืองที่
มหาทัพปิเนะปกครองมาก่อนอุปสมบทเป็นภิกษุ

ม.ป. 1/345, PPN 1/614-615

กูร์รัฐ : รัฐโบราณในอินเดียที่เป็นทุ่งกุลารุเกอธรใกล้กรุงเคลลี เมืองหลวงชื่ออินทปัต
พระราชชาติสืบสายมาจากยุธิษฐิระ เป็นรัฐใหญ่รัฐหนึ่งในมหาชนบททั้ง 16
พระพุทโธเจ้าเคยเสด็จมาแสดงธรรมหลายคราว พระรัฐปาดเถระที่กล่าวถึงใน
เถรีคาถาก็เป็นชาวกูร์ ในคัมภีร์ปปัญจสูทนี เล่าเรื่องทวามนธาคาจักรพรรดิ
องค์หนึ่งแสดงชมพูทวีป เสด็จไปรบชนะทวีปทั้ง 3 คือ บุษวิเทห์ อมรโคยานและ
อูตรกูร์ ตลอดทั้งแห้วโลกด้วย เมื่อเสด็จกลับจากอูตรกูร์ทวีป ประชาชนใน
ทวีปนี้ตามเสด็จทวามนธาคามาถึงชมพูทวีปเป็นจำนวนมาก และตั้งถิ่นฐานลง
ในดินแดนเรียกว่ากูร์รัฐ อันไคนามมาจากอูตรกูร์

ป.ศ. 1/310, ส.จ. 367, 940, ส.ร.ท. 3/1432, PPN 1/641-642

กูร์นคร หรือกูร์นระ : เป็นชื่อเมือง ๆ หนึ่งในชมพูทวีป ตั้งอยู่ในแคว้นอันตี ใกล้
ปลาตบรรพต พระมหากัจจนะ ก็อยู่ในเมืองนี้

ม.ป. 1/491, PPN 1/640

กูสัมพะ/กุตสัมพะ : เป็นชื่อของกษัตริย์คนหนึ่ง ซึ่งเป็นนักบวชนอกพุทธศาสนา มีปกติอยู่ตามป่า
โคธรางอาศรมอยู่ในดินแดนที่เป็นเมืองโกสัมพี

ป.ศ. 2/524, PPN 1/652

กุตสาวคีราชธานี : เป็นนายเดิมของนครกุตสินารา ในสมัยพระเจ้าจักรพรรดิมหาสุทัสน์ ยาว
12 โยชน์ กว้าง 100 โยชน์ มุ่งตั้งไปค้ำชูพุทธศาสนาสัมบัติ พรั่งพร้อม
ไปด้วยคน เอ็กเกริกด้วยสำเนียง 10 ประการ มีเสียงเชิญชวนให้กินข้าว
และค้ำน้ำเป็นคน

ที.มหา. 10/216, PPN 1/653

กุตสินารา : เมืองในประเทศอินเดียที่พระพุทโธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน อยู่ที่ตรงหมู่บ้าน
กะเซีย (Kasia) ในปัจจุบัน ห่างเมืองโคธักขปุระไปทางตะวันออก 59 กม.
เมืองนี้ในกุสธชาดกเรียกว่า กุตสาวคีของพวกมัลละ ในมหาปรินิพพานสูตร
กล่าวว่า ป่าสาละวันที่พระพุทโธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานอยู่ใกล้แม่น้ำทิววตี

ซึ่งเข้าใจว่าเป็นแม่เจ้าคันทกนอบ พระเจ้าอโศกมหาราชทรงสร้างพระสถูปไว้ที่
เมืองนี้ 3 แห่ง หลวงจีนเขียนแจ้งกล่าวไว้ ไคโปนมีสักการพระอังคารธาตุที่
บรรจุไว้ในพระสถูปที่พาริ (Barhi) บัดนี้เรียกว่า โมริยนคร อยู่ในปากคน
นิโครธ

สุจิ/371, ที่.มท. 10/169-170, ส.ร.พ. 3/1445-1446, PBN1/653-655

โกนาคน : พระนามพระพุทธรูปเจ้าองค์หนึ่ง ซึ่งเสด็จอุบัติในภัทรกัลป์นี้ นับเป็นองค์ที่ 2 ใน
จำนวน 5 องค์ พระองค์เสด็จอุบัติในตระกูลพรานหม้อ ในโสภคควคีนคร เป็น
โอรสของพรานหม้อผู้พิชิต กับนางอุทรพรานหม้อ ทรงเจริญพระชันษาได้ 1,000 ปี
ครองขรवादมีปราสาท 3 หลัง มีสนมกำนัล 16,000 มีภริยาชื่ออรุจิตตา-
พรานหม้อ มีบุตรชื่อศักดิ์กวางทกนอบ ได้เห็นนิมิต 4 แล้วเสด็จขึ้นข้างออก
มหาภิเนษกรรมแล้ว บำเพ็ญเพียร 6 เดือน โคตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ณ ภายใต
คางไม้มะเดื่อ ทรงประกาศธรรมจักรครั้งแรก ณ มฤคทายวัน แห่งโสภคควคี
นคร ในศาสนาของพระองค์มีมหาสาวกสันนิบาต 1 ครั้ง มีพระสงฆ์สาวกมา
ประชุม 30,000 พระภิกษุโสเถระ กับพระอุตรเถระ เป็นอัครสาวกชายขวา
พระโสภคภิกษุเถระเป็นพุทธอุปัฏฐาก พระสมุททาเถระกับพระอุตรทาเถระ เป็น
อัครสาวกชายซ้าย มีพระสรีระสูง 30 ศอก พระชนมายุ 30,000 ปี เสด็จ
นิพพานที่พิชิตารามในโสภคควคีนคร ทรงอธิษฐานให้พระบรมสารีริกธาตุของ
พระองค์กระจายไปในที่ต่าง ๆ

ส.ป. 1/87-88, ส.ร.พ. 3/1652, PPN1/681-682

โกสินคร/พิกขมถนนคร : คำว่า โกลิ หรือโกลิยะ เป็นชื่อวงศ์กษัตริย์อินเดียสมัยโบราณ
สืบเชื้อสายมาจากพระเจ้ารามราช ผู้ครองนครทวารวดีกับพระนางปิยาอัคร
มเหสี ผู้เป็นเชษฐภคินีของพระเจ้าอโศกกามุขมหาราช ซึ่งเป็นบรรพบุรุษ
ของตักขวงศ์ ผู้ครองกรุงกบิลพัสดุ์กษัตริย์อินเดีย พระเจ้ารามราชไปรบ
ในสงคราม ๗ คางไม้โกละนั้น (ไมกระเบา) และในทางที่สี่หะและพิกข
เดินเข้าไปหาพระนางปิยา ครั้งที่ประทับอยู่ ณ คางไม้โกละ จึงขนานนาม

เมืองวาโกนคร หรือพยัคฆบด ทั้งโกดิยวงศ์ครองโกนครสืบมา โกลิยวงศ์
ก็เกิดขึ้นด้วยประการฉะนี้

ม.ป. 2/473-474, ส.วิ. 1/322-325, ส.ร.ท. 3/1683-1686,

PPN 1/689-690

โกสัมพี/ เกาศามพี : เมืองที่มีไม้สะครอใหญ่เป็นไม้ประจำเมือง หรือมีต้นดอกคำมาก หรือ
เพราะเป็นเมืองที่อยู่อิงไปด้วยเสียง 10 ประการ มีเสียงเชิญชวนให้กินข้าว
คิมน้ำเป็นต้น เมืองนี้เป็นราชธานีของพระเจ้าอโชนหรืออุเทน แห่งมหาชนบท
วังสะ หรือวัศสะในสมัยพุทธกาล บัดนี้เป็นหมู่บ้านชื่อโกสัม บนฝั่งซ้ายแม่น้ำมูล
ห่างจากเมืองอาละหะมาคไปทางตะวันตกราว 48 กม. พระพุทธเจ้าเคยเสด็จ
ประทับอยู่ในโฆสิตาราม ซึ่งตั้งอยู่ในเมืองนี้

สุจิ/381-380, ป.ศ. 2/524, PPN 1/692

โกศล/โกศล : มหาชนบทในประเทศอินเดียแคว้นหนึ่งใน 16 แคว้น ครั้งพุทธกาลแบ่งออกเป็น
อัครโกศล และทักษิณโกศล ซึ่งมักเรียกรวมว่าโกศลเฉย ๆ เพราะจะไปพ้องกับ
แคว้นทักษิณโกศลอีกแคว้นหนึ่ง มีแม่น้ำสรุหรือสรภู (โคกระในปัจจุบัน) เป็นเส้น
ปันแคว้น แคว้นอัครโกศลมีเมืองหลวงชื่อศราวดี หรือสาวดี ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำ
อจิรวดี (กันทหรือราปตีในปัจจุบัน) แคว้นโกศลมีเมืองหลวงชื่อโยชยา (เมือง
ที่พระรามประสูติ) และสาเกต โดยลำดับ ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำสรภู ในสมัย
พุทธกาล พระเจ้าปเสนชิต (ปเสนทีโกศล) ทรงมีพระเชษฐาภคินยาชย
อาณาเขตไกลกว้างขวาง และรวมเมืองพาราณสีและเมืองกบิลพัสดุ์ไว้ด้วย ภายหลัง
ราว พ.ศ. 200 เศษ ตกไปเป็นอาณาเขตของแคว้นมคธ ซึ่งมีปาฏลีบุตรเป็น
เมืองหลวง โกศลเป็นแคว้นที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติมาก เพราะเชตะวัน
วิหารซึ่งอยู่ในกรุงสาวดีเป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้านานถึง 25 พรรษา

ป.ศ. 2/441, ส.วิ. 1/295-296, ป.โซ. 2/256, ส.ร.ท. 3/1709,

PPN 1/695-697

คันทรรราชฎ : แคว้นโบราณในอินเดียแคว้นหนึ่งใน 16 แคว้น ที่อยู่ในเขตมัธยมประเทศ เป็นมหาชนบทมีนครหลวงชื่อคัสลีดา เป็นนครมั่งคั่งสมบูรณ์ มีสำนักศึกษาเรียกว่า ทิศาปาโมกษ เจ้านายในมัธยมประเทศ เช่น พระเจ้าพิมพิสารแห่งแคว้นมคธ เป็นคนโง่ส่งลูกหลานไปเรียน ในพุทธศตวรรษที่ 3 บุคพระเจ้าอโศกมหาราช แคว้นคันทรรราชฎรวมเข้ากับกัสมิระ เรียกว่า กัสมิระคันทรรราชฎ และกลายเป็นปัจฉิมชนบท ปัจจุบันแยกออกเป็นแคว้นเดียวกับบริเวณเปชวาร และราวาลปีนดีในปากีสถาน บางส่วนเป็นประเทศอัฟกานิสถาน

สตฺย/397, PPN 1/748-749

จตุรงคพล : เป็นมหาอำมาตย์นักปราชญ์ชาวสิงหล ผู้รจนาคัมภีร์จตุรงคพล ซึ่งเป็นฎีกาแก้ อภิธาน์ปทัษิก้า

จันฑาล : คนที่เกิดจากผลกรรมสมรสของมารดาบิดาต่างวรรณะกัน คือบิดาหรือมารดาเป็น ศูทรฝ่ายหนึ่ง บิดามารดาเป็นพราหมณ์อีกฝ่ายหนึ่ง มีบุตรออกมาจัดเป็นพวกหนึ่ง เรียกว่า จันฑาล ถือกันว่าเป็นพวกที่เลว ถูกกีดกันและรังเกียจนานาประการ นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สำหรับในพระปฐมสมโพธิกถา หน้า 9 ว่า "นิว่าผู้ใด สติชัยในพื้น ถึงมาครแมนว่าเป็นบุตรคนจันฑาล ก็จะมีพลาณภาพมาก อาจชมเสีย ได้ซึ่งปัจจามิตร คุจพลาณภาพแห่งบรมจักรพรรดิเป็นแท้..." คนจันฑาลเป็น คนนอกวรรณะ ไม่มีใครคบคาสมาคมด้วย และถือว่าเป็นตัวจัญไรของสังคม

ปฐม/9, สตฺย.วิ. 1/319-322

จัมปานคร หรือจัมปากนคร : เมืองหลวงของแคว้นอังคะ ตั้งอยู่ตอนปลายแม่น้ำคงคา บัดนี้ เรียกว่ากัลคัตปุระ

ต.ว. 1/453-468, สตฺย/425, ป.สตฺย. 3/1, พท.ป. 1/103, PPN 1/885-856

จาทุมหาราชิก : สวรรคตนิมเทวชิราชยุมเทศกัถีทั้ง 4 ครองเทพนครคือ

1. ท้าวชตรัฐมหาราช ครองนครคานบูรพา
2. ท้าววิรุฬหกมหาราช ครองนครคานทักษิณ

5. ท้าววิรุฬหกมหาราช กรองนกรกานตะวันตก
 4. ท้าวเวสสุวรรณมหาราช กรองนกรกานเทหีศุคร
- ชา.อ. 4/47-52, พระไตรปิฎกภาษาไทย 3/255-262

จิตตา : พระมเหสีองค์ที่ 2 ของพระเจ้าโศกกากราช พระเจ้าโศกกากราช มีมเหสี 5 พระองค์ เรียงตามลำดับดังนี้

1. พระนางหัตถา เป็นอัครมเหสี
2. พระนางจิตตา เป็นมเหสีรองที่ 1
3. พระนางชันตุ เป็นมเหสีรองที่ 2
4. พระนางชาลินี เป็นมเหสีรองที่ 3
5. พระนางวิสาขา เป็นมเหสีรองที่ 4

สุ.วิ. 1/319-322, PPN 1/873

เจตราชฎี : (เจติชนบท) เป็นแคว้นหนึ่งอยู่ทางเหนือแคว้นสีวิราชฎี มีเมืองมณฑลนครเป็นเมืองหลวง ห่างจากกรุงเชตกรราว 30 โยชน์ เป็นเมืองมั่งคั่งด้วยผู้คน ทรัพยากร มีกษัตริย์ปกครองต่อ ๆ กันมาหลายพระองค์

สุ.วิ/434, PPN 1/909

ชันตุ : พระมเหสีองค์ที่ 3 ของพระเจ้าโศกกากราช ผู้สถาปนาราชวงศ์โศกกากราชที่ 3

สุ.วิ. 1/319-322, PPN 1/937

ชันตุกุมาร : โอรสองค์หนึ่งของพระเจ้าโศกกากราชที่ 3 ซึ่งประสูติจากพระมเหสีคนใหม่ ที่พระองค์สถาปนาให้เป็นอัครมเหสี หลังจากพระนางหัตถาสิ้นพระชนม์แล้ว และเพราะพระกุมารนี้เอง ที่ทำให้พระโอรสพระธิดาทั้ง 9 ต้องไปสร้างเมืองใหม่ชื่ออภิชาติคีรี

สุ.วิ. 1/319-322, PPN 1/937

ชมพูทวีป : คือถิ่นแผ่นดินที่เรียกว่าอินเดียนั้นนี้ ตั้งอยู่ทางทิศชายฝั่งของประเทศไทย ชนเผ่า
เดิมคือพวกมิลลิกะ เป็นชนที่ยังไม่เจริญ ต่อมาพวกอริยกะ ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือ
ที่มีความเจริญกว่า ยกทัพผ่านเทือกเขาหิมาลัยมารุกไล่พวกมิลลิกะแล้วตั้งถิ่นฐาน
ลงในที่นั้น ชมพูทวีปสมัยโบราณแบ่งเป็น 2 เขต คือ

1. ชนบทตอนกลาง เรียกว่าชมพูทวีป
2. ชนบทชายแดน เรียกว่าปัจฉิมประเทศ

ม.ป. 3/273, ป.ศ. 3/32-33, ส.ท. 1/423

ชาลินี : พระมหาดอกที่ 4 ของพระเจ้าอโศกมหาราชที่ 3

ศ.วิ. 1/319-322, PPN 1/954

จินาดังการ : เป็นบทประพันธ์ภาษาบาลี ที่แต่งถวายแด่ท้าวธรรม หรือท้าว 250 บท ว่าด้วย
พุทธจริยประวัติ ยังไม่ทราบผู้แต่งแน่นอน

PPN 1/956-957

เชตุคร : นครหลวงของแคว้นสีพี หรือสีวารามูร์ เป็นราชธานีที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดิน
ตั้งแต่ครั้งปฐมกษัตริย์ โดยที่พระเจ้าอโศกมหาราชที่ 3 โปรดให้พระราชโอรส
ทั้ง 5 สร้างนครอยู่ใหม่เรียกชื่อว่า กบิลพัสดุ์ แล้วประดิษฐานศาลกวางศซึ่ง
ครองนครนั้น และได้มีกษัตริย์สืบราชสมบัติต่อ ๆ กันมา จนถึงพระเจ้าสีวารามูร์
จนถึงพระเจ้าเวสสันดรราช ครั้นนั้นได้เปลี่ยนนามนครเป็นเชตุคร และได้มี
กษัตริย์สืบต่อกันมานับได้ 161,000 องค์ จนถึงสมัยพระเจ้าสีหนุราช ก็ได้
เปลี่ยนนามนครมาเป็นกบิลพัสดุ์อีก

ศ.วิ. 4/453, PPN 1/967

โชติบาลมณฑล : บุตรมหาโควินทพราหมณ์ ปโรหิตของพระเจ้าทิสัมบดี ต่อมาได้รับตำแหน่ง
แทนบิดา จัดแบ่งบ้านเมืองให้แก่พระราชโอรสทั้ง 7 ของพระเจ้าทิสัมบดี
อง.จก. 22/416, ม.ป. 3/150, ที่.มหา. 10/263-269, ศ.วิ. 2/347-348

โศกพิสาธน์ หรือโศกพิสาธน์ : ชื่อแผ่นดินในอุทกกรกฎทวีป ที่คนเมื่อต้องการปรุงอาหารก็เอา
วางไว้นกอินทรีสามกอน ก็จะเกิดไปจากอินทรีนั้นปรุงอาหารจนสุกแล้วคัมไปเอง

ศ.วิ. 3/196 , PPN 1/972

ดาวดึงส์ : สวรรค์ชั้นที่ 2 ในอภิมหาจักรวรรค์ คำว่า ดาวดึงส์ มาจากคำว่าดาว ดาวคือ
แปลว่า 33 หมายถึงเอาเทวดาผู้ใหญ่ อันมี พระอินทร์ หรือท้าวสักกะ เป็นหัวหน้า
รวม 33 องค์ ออบนสวรรค์ชั้นนี้ เคียงที่พระอินทร์เป็นมนุษย์จอมจักษุ มีเพื่อน
สนิท 32 คน โคหกาศลไว้มาก เมื่อตายจึงไปเกิดเป็นเทวดาผู้ใหญ่อยู่ในสวรรค์
ชั้นนี้ มีเมืองหลวงชื่อสุทัสน์ หรืออมรวดี ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อสวรรค์ชั้นนี้เป็น
ดาวดึงส์ หรือไตรตรึงษ์ อันเนื่องมาจากเทวดาทั้ง 33 องค์นั้น

ธา.ด. 4/47-52

ทักษิลา : เมืองที่ยังความบกพร่องให้เต็ม คือคนที่เต็มความเพียรพยายาม คนที่ไม่รู
ศิลปศาสตร์ พอไปถึงเมืองทักษิลาได้คบหากับภิษุณาโมกข์ในเมืองนั้นแล้ว ก็ทำให้
มีความเพียรรู้ศิลปศาสตร์วิชาการตามสมควรแกสติปัญญาของตน ๆ เป็นแหล่ง
การศึกษาค้นคว้าก่อนพุทธกาล เป็นเมืองหลวงของแคว้นคันธาระ พระเจ้า
อเล็กซานเดอร์แห่งมาซิโดเนีย ยাত্রาทัพมาอินเดีย ให้นำวิชาความรู้มาทิ้งไว้
เป็นสมบัติของทักษิลาจำนวนมาก หมอชิวโกโกรมาร์จักษ์สำเร็จวิชาหมอกจากทักษิลาตัวเอง

สุจิ/465 , 425 , ต.ว. 1/429-452 , PPN 1/982-983

ลังกาทวีป/ตามพมัตติทวีป/สี่ทอทวีป : ทั้ง 3 ชื่อ เป็นชื่อเรียกสถานที่เดียวกัน หมายถึง
ประเทศศรีลังกาในสมัยเริ่มแรก ถึงประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 เหตุที่เรียก
ตามพมัตติ เพราะสมัยนั้นเป็นที่ตั้งดินร่วนสีแดง เมื่อเจ้าชายวิชัยยะ เป็นบรรพบุรุษ
ของศรีลังกา รวมควยขาราชบริหารแดนเรื่อยมาขึ้นบก นั่งพักเอามือเท้าพินดิน
จนฝ่ามือแดงเพราะดินร่วน เหตุที่เรียกสี่ทอทวีป เพราะเจ้าชายวิชัยยะสืบเชื้อสาย
มาจากสี่ทอุมาร หรือสี่ทอุมารโอรสของพระนางสุปปเทวี ผู้มีราชสีห์เป็นสวามี

ส.ร.ท. 13/7924 , PPN 1/995

ทักษิณาคีรี : เป็นชื่อชนบทหนึ่งมีอุษเชนีเป็นเมืองหลวง อยู่ทางตอนใต้ราชคฤห์ มีทักษิณาคีรี
 วิหารเป็นที่ชุมนุมของบรรดาพุทธสาวกมาเป็นเวลานาน มีการสร้างมหาสถูปไว้
 ต่อมาเมื่อพระมหาสังฆรักชิตได้เป็นหัวหน้าสงฆ์ ซึ่งมีถึง 40,000 รูป ทักษิณา
 คีรีวิหาร

ป.ส. 3/393, ต.ป. 2/222, PPN 1/1049-1050

ทันตปุระ : เมืองหลวงของแคว้นกิงคะ มีพระเจ้าศัตตกฏปกครอง ในสมัยเดียวกับ
 พระเจ้าเรณู

ที่.มหา. 10/268-269, PPN 1/1057

ทิลัมบตี : กษัตริย์ในสมัยก่อน มีพระโอรสทรงพระนามว่าเรณู และมีโควินทพราหมณ์เป็น
 บุโรหิต และต่อมาคือโชติบาดมาลพ

ที่.มหา. 10/263-268, PPN 1/1078

ชตวรรษะ หรือ ชตวรรษ : เป็นพระนามของพระราชา 2 พระองค์ ในสมัยเดียวกับพระเจ้า
 เรณู องค์หนึ่งเป็นกษัตริย์ของแคว้นอังคะ มีนครจัมปาเป็นเมืองหลวง อีกองค์
 เป็นกษัตริย์ของแคว้นกาดี มีพาราณสีเป็นเมืองหลวง

ที่.มหา. 10/263-269, PPN 1/1128

ชัญชัยเศรษฐี : บิดาทางวิชา เป็นคนมีโลกะนับไม่ถ้วน และมีบุญมาก ในแคว้นของ
 พระเจ้าพิมพิสาร ที่พระเจ้าปเสนทิโกศล ขอให้ไปอยู่ในแคว้นของพระองค์

ต.ป. 3/49

นคทีป หรือ นคทีป : ชื่อเกาะที่บรรดาพระกุมารของพระวิชัยและบริวารขึ้นบก ในคราวที่
 พระวิชัยถูกเนรเทศไปอยู่เกาะดังกล่าว

มหาวงษ 1/230-237, PPN 2/866

นาดินทา หรือ นาดินทา : เป็นที่ตั้งสถานศึกษา หรือ มหาวิทยาลัยหรือศาสนาที่ยิ่งใหญ่มาก โดย
พระเจาพุทธมหาราช 1 แห่งราชวงศ์สุโขทัย ผู้ทรงแคว้นมณฑลทรงให้การอุปถัมภ์
มาตลอด ถวายเงินเลี้ยงชีพ ก็เคยเป็นศิษย์เอกของมหาวิทยาลัยแห่งนี้

สุ.วิ. 3/74, PPN 2/56-57

ปเสนทิโกศล : พระราชานแห่งแคว้นโกศล ที่ขอให้นุชัชเศรษฐีให้ไปอยู่ในแคว้นของพระองค์
โดยทรงสร้างเมืองสาเกตพระราชทานให้นุชัชเศรษฐี

ช.ป. 3/49

ปัญจมหานที : แม่น้ำใหญ่ 5 สาย ของอินเดียเหนือในสมัยพุทธกาล ไทแก แม่น้ำคงคา ยมนา
อจิรวที สรรภู และเมที

ป.สุ. 3/32-35

ปัญจาล : แคว้นหนึ่งในอินเดียสมัยพุทธกาล อยู่ทางตะวันออกของแคว้นกุรุ และทาง
ตะวันตกเฉียงเหนือของแคว้นโกศล ปัจจุบันคือแกเขตจังหวัดมรดดีบุเคาน์
และฟารุชาบัด กับบริเวณใกล้เคียงในเขตที่รวมเรียกว่าโรหิตขัณฑ์ อันเป็นพื้นที่
ตอนกลางและตอนไปทางเหนือของรัฐอูตรประเทศ

สุจิ/585, PPN 2/108

มัจจุ หรือ มัจจุ : เป็นชื่อชนบทหนึ่งในอินเดียตอนใต้ เมืองหลวงตอนแรกชื่อโกโลโก ต่อมา
ย้ายมาอยู่ที่มัจจุ มีการติดต่อกับกัมภะระลังกา

สุจิ/592, PPN 2/124-125

ปัญทวะ : ชื่อภูเขาค้างอยู่ในทิศทักษิณของกรุงราชครุฑ และหักบิณฑาภิรัชแบบทออยู่ทางทิศใต้
ของภูเขานี้

สา.ป. 3/354, PPN 2/120

ปาฏลีบุตร : เมืองหนากาน ที่พระเจ้าอชาตศัตรูรับสั่งให้สุทินและวัสสการมหาอำมาตย์สร้างที่
ปาฏลีคาม เพื่อป้องกันชาติจากแควนวัชชี พระพุทธองค์ทรงทำนายไว้ว่า
นครนี้ต่อไปจักเจริญรุ่งเรือง เป็นศูนย์กลางของการค้าขาย แต่จะมีภัย 3 อย่าง
คือ อักกภัย อุทกภัย และภัยจากการแตกสามัคคีกัน ต่อมาปาฏลีคามนี้ได้เป็น
เมืองหลวงของแควนมคธมีชื่อว่า ปาฏลีบุตร

สุ.วิ. 2/181, ส.ท.ที่. 4/265, ที่.มหา. 10/103-106, ส.จุ/617,
PPN 2/178-179

ปิยา : พระราชธิดาองค์ที่ 1 ของพระเจ้าโอกกากราชที่ 3 กับพระนางหัตถา ทรงเป็น
โรคผิวหนัง ถูกมอง ๆ รังเกียจจึงให้ไปอยู่ในป่า ต่อมาได้พบกับพระเจ้า
รามราช แห่งเมืองพาราณสี ซึ่งทรงเป็นโรคผิวหนังเหมือนกัน แต่ทรงรักษาให้
หายแล้วโดยช่วยรักษาพระราชธิดาและโคถึกเชกกัน ได้มีพระโอรสธิดาถึง 32 องค์
และได้เป็นบรรพบุรุษของราชวงศ์โกศลियะ

สุ.วิ. 1/319-325, PPN 2/208

ปิงคิยะ : ปิงคิยะมาฆสถานและศิษย์ของพรานหมันพาวรี ได้เฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อทูลถามปัญหา
จนที่สุดได้บรรลุเป็นพระอนาคามี และพระอรหันต์ผล

สุ.วิ. 1/325, PPN 2/199

โปตะ/โปตลี : นครหลวงของแควนอัสสะกะ ตั้งอยู่ที่ลุมพินีโคธาวารี ทางทิศเหนือแห่งแควน
อวันตี

ที่.มหา. 10/268-269, PPN 2/249

พาราณสี : เป็นเมืองที่มีความสำคัญในทางพุทธศาสนา คือมีป่าอสิปถมฤคทายวัน สถานที่ที่
พระพุทธองค์ทรงแสดงปฐมเทศนาโปรดเบญจวัคคีย์ ด้วยสัมมจักกัปปวัตตนสูตร
ปัจจุบันเป็นเมืองศูนย์กลางของศาสนาฮินดู เรียกว่า บานาเรส

ต.ว. 1/352-358, ส.จุ/656-657

พาราณสา : ชื่อแม่น้ำสายหนึ่งที่อยู่ใกล้เมืองพาราณสี

พระเจ้าสมนทราช : กษัตริย์ครั้งปฐมกษัตริย์ ผู้เป็นบรรพบุรุษแรกเริ่มของทากวงศ์ โดยมี
กษัตริย์สืบต่อกันมาถึง 84,000 องค์ จึงมาถึงสมัยพระเจ้าโศกนันทราชที่ 3
ปฐม./1-12 , ต.วิ. 1/319-322 , PPN 2/565-566

พระสิริมังคลาจารย์ : พระมหาเถระผู้เป็นปราชญ์ทางภาษาบาลี จำพรรษาอยู่ที่วัดสวนขวัญ
อำเภอเมือง เชียงใหม่ (วัดเจ็ดยอด) เป็นบูรณาคัมภีร์สำคัญ ทาง
พุทธศาสนานานหลายเรื่อง เช่น เวสสันดรที่ปณี จักรวาฬที่ปณี สังขยาปกาสฎีกา
และมังกลัตถที่ปณี

พระโมคคัลลยานเถระ หรือ พระโมคคัลลานเถระ : แห่งวัดเชตะวันวิหาร กรุงโปลินนาระ
สิงหลทวีป ผู้แต่งอภิธานปิฎก

พรหมทัต : พระนามกษัตริย์องค์หนึ่ง โอรสพระเจ้าทิสัมบดี พระกนิษฐภคินีต่างมารดาของ
พระเจ้าเวญ

พ.มหา. 10/263-268

ภรตะ : พระนามกษัตริย์แห่งเมืองโสวีระ ในสมัยเดียวกับพระเจ้าเวญ มีนครหลวงชื่อ
โอรุกะ

ต.วิ. 2/347-348 , PPN 2/364

ภักคะ : ชื่อแคว้นหนึ่งในชมพูทวีปครั้งพุทธกาล นครหลวงชื่อสูงสูมารทীর (สูงสูมารทีระ)
ป.ต. 2/86 , PPN 2/345

ภักคะ หรือ ภักคะ : เป็นชื่อชนบทหนึ่งในสมัยพุทธกาล เป็นที่ประทับของพระราชากุมารชื่อว่า
ภักคะ

อ.ป./54 , PPN 2/345

ภักทียนคร : เป็นชื่อเมืองที่อยู่ในแคว้นแคว้นอังคะ

ม.ป. 1/436, PPN 2/358

มคชนบท หรือมคชราชบุรี : ตั้งอยู่ตอนใต้แม่น้ำคงคา ใกล้ภูเขาวิชัย เมืองหลวงเก่าชื่อ
ศิริพพะ ต่อมาพระเจ้าพิมพิสารให้สร้างกรุงราชคฤห์เป็นเมืองหลวง
นครราชคฤห์มีชื่อออกชื่อหนึ่งคือ เบญจกัณทร

สุจิ/691, ส.วิ. 1/363, ส.ป. 1/283-301, PPN 2/402-404

มชเทพ : กษัตริย์องค์หนึ่งปกครองชมพูทวีปครั้งปฐมกัณท์ เป็นโอรสของพระเจ้าอุปพรราช

ส.วิ. 1/319-322

มัททะ : เป็นชื่อชนบทหนึ่ง แปลว่าราเวิง มีวิเคราะห์ว่า ปลูกจากเมล็ดที่หิ โมทนุสติ
มัททา แปลว่า ชนเหล่าใดยอมราเวิงถวายเบญจกามคุณเป็นตน ชนเหล่านั้น
ชื่อว่ามัททา

สุจิ/699, อ.ป./54, PPN 2/432-433

มธรา : เป็นชื่อเมือง ๆ หนึ่งในสมัยพุทธกาล เหตุที่ชอมธราเพราะ ในเมืองนั้นมี
น้ำขุ่นมาก ตั้งอยู่ทางอินเดียตอนใต้

ป.ส. 3/269, PPN 2/438-439

มัจฉะ : ตั้งอยู่ระหว่างลำน้ำสินธุและยมนาตอนเหนือ ทิศตะวันออกจดโกศล ทิศเหนือ
จดสุรเสน ทิศใต้จดกฐุ ทิศตะวันตกจดปัญจาป เมืองหลวงชื่อสาละ

มัจฉิกาสัมปนคร : เป็นชื่อเมืองที่อยู่ในแคว้นแคว้นมคธ

ม.ป. 1/416, PPN 2/415-416

มหัลลกะ หรือมัลลละ : อยู่ใต้แคว้นโกศลมาทางตะวันออก อยู่เหนือวัชชีและอยู่ทางตะวันออก
ของสักกะ เมืองหลวงมีอยู่ 2 แห่ง คือกุสินารา กับปาวา เมืองทั้งสองนี้
มีกษัตริย์ปกครองเรียกว่ามัลลกษัตริย์ ปัจจุบันอยู่ในแคว้นกาเซีย (Kasia)

และปาวา อยู่ในแขวงปัทระโณปะ (Padra-ona)

ศ.ป. 3/354, PPN 2/453-454

มณฑลทวิป : ชื่อเกาะที่อยู่นอกฝั่งประเทศอินเดีย ที่มีบรรดาภริยาของพระวิชัยและบริวารได้
ขึ้นมากที่เกาะนี้ ในคราวที่ถูกเนรเทศ

PPN 2/591

มหาโควินทพราหมณ์ : บุโรหิตของพระเจ้าทิสัมบดี บิดาของโชติบาลมณฑล ผู้ที่ได้รับตำแหน่ง
นี้ต่อมา และได้แบ่งราชอาณาจักรให้แก่พระราชาทัง 7 โอรสพระเจ้าทิสัมบดี
พ.มหา. 10/268-269, PPN 1/971-978

มหาทวิป : ทวิปใหญ่ทั้ง 4

ทวิปใหญ่ทั้ง 4 กับทวิปน้อย 2,000 อยู่ในโลมสาคร ภายนอกเขาอัสถกัณณ์

ทวิปใหญ่ทั้ง 4 คือ

1. วมุททวิป : มีไม้หว้าใหญ่ประจำทวิป รวมทั้งทวิปน้อย 500 ที่เป็น
บริวารอยู่ในโลมมหาสมุทรตอนที่เรียกว่าปิตสาคร ทางด้านทิศใต้เขาพระสุเมรุ

2. อมรโคยานทวิป : มีไม้กระหม่อมประจำทวิป รวมทั้งทวิปน้อย 500
ที่เป็นบริวาร อยู่ในโลมมหาสมุทรตอนที่เรียกว่า ผลิกสาคร ทางด้านทิศ
ตะวันตกเขาพระสุเมรุ

3. อุตกรกฤทวิป : มีไม้กัลปพฤกษ์ประจำทวิป รวมทั้งทวิปน้อย 500
ที่เป็นบริวาร อยู่ในโลมมหาสมุทรตอนที่เรียกว่าปิตสาคร ทางด้านทิศเหนือ
เขาพระสุเมรุ

4. มุททวิเทททวิป : มีไม้ชิงประจำทวิป รวมทั้งทวิปน้อย 500 ที่เป็น
บริวาร อยู่ในโลมมหาสมุทรตอนที่เรียกว่าชีรสาคร ทางด้านทิศตะวันออก
เขาพระสุเมรุ

ต.ว. 1/133-138, ม.ป. 1/530, ส.จ. 54

मतานาม : พระเจ้าอาของพระพุทธเจ้า ภายต้งไกรรทรงราชสมบัติจากพระเจ้าสุทโธทนะ
 มหาปนาท : พระโอรสของพระเจ้าสุริยแห่งมิลินดาคร ผู้ไม่ยอมแยมสรวดตลอดเวลา จนกระทั่ง
 ท้าวสักกเทวราช สงเทพศิอินมาแสดงศึดปให้ชมจึงยอมแยมสรวดตั้งแต่นั้นมา
 ป.สุ. 2/441, ส.วิ. 1/295-296, ป.โซ. 2/256, PPN2/529

มหาวงศ์ : เป็นเรื่องตำนานพระพุทธศาสนา แต่งโดยพระมหานามเถระ ชาวดังกาฬวี่ป
 ควบภานาบาดีในระหว่างปี พ.ศ. 1002 - 1020 เป็นเรื่องพงศาวดารบ้าน
 เมืองและเรื่องประวัติพระพุทธศาสนาประกอบกัน ถือว่าเป็นหนังสือสืบอายุ
 พระพุทธศาสนา พระสงฆ์ที่ศึกษาคติตามดังกล่าวกัในชั้นหลัง จึงพยายามเอา
 อยางพระมหานามเถระมาแต่งเรื่องพงศาวดาร และตำนานพระพุทธศาสนาใน
 ประเทศของตน ๆ อยางเช่นเรื่องชินกาลมาลี และจามเขวี่วงศ์ เป็นต้น
 มหาวงษ์/คำนำ (หน้า 2-3)

มหาสุทศน์ : บรมจักรพรรดิ เป็นกษัตริย์เสวยราชสมบัติในกสวดีราชธานี ซึ่งเป็นนามเดิม
 ของกรุงกสินาร่าในสมัยก่อน ซึ่งเป็นเมืองที่กว้างใหญ่มีอาณาเขตแผ่ไปทั่วทวีป
 ใหญ่ทั้ง 4 และทวีปน้อย 2,000 ที่เป็นบิวารสมบูรณควบรัตนะทั้ง 7 ประการ
 ของจักรพรรดิราช

ที่.มหา. 10/216, ปฐม./391

มณฑาคา (มณฑาตุราช) : จักรพรรดิองค์หนึ่งแห่งชมพูทวีปเสด็จไปรบชนะทวีปทั้ง 3 คือ
 บุษวีเทท อกรโคยาน และอุตรกกร ตลอดทั้งเทวโลก เมื่อเสด็จกลับจาก
 อุตรกกร ประชาชนในทวีปนี้ตามเสด็จมายังชมพูทวีปจำนวนมาก และได้ตั้งถิ่นฐาน
 ลงในดินแดนที่เรียกวากูรัฐ

ธา.อ. 4/47-52, PPN2/444-446

มหากันที : ชื่อเมืองเล็ก ๆ เมืองหนึ่งในสมัยโบราณ ที่สร้างในสถานที่ที่เคยเป็นที่อยู่ของ
 ฤษีมหากันทีะมากอน

மாகันທະ : เป็นชื่อของสถานที่หนึ่ง ในจำพวกสัตว์ตฤณี ที่เคยสร้างอาศรมอยู่ในที่ที่สร้างเป็นเมืองமாகันທະ

மாகุลา/மாகุลนคร : เมืองหลวงของแคว้นเจตราชฎร์ในสมัยเดียวกับเชตุครนคร อยู่ทางทิศเหนือห่างจากเมืองเชตุคร เป็นระยะทางประมาณ 480 กม.

สุ.วิ. 3/37, PPN 2/604

มิดิลานคร : เป็นเมืองหลวงของแคว้นวิเทหะ เป็นเมืองใหญ่เมืองหนึ่งในอดีตก่อนสมัยพุทธกาลมีความเจริญมาก พระพุทธเจ้าเคยเสด็จเมืองมิดิลาตรัสสมาเวทสุตรและพรหมายสุตร กตัญญูพระนมาชพรานของอาจารย์ แห่งเมืองมิดิลาให้หันมานับถือพุทธศาสนา ณ เมืองนี้ วาสิฏฐีได้พบพระพุทธองค์เป็นครั้งแรกก่อนขออุปสมบทเป็นภิกษุณี ปัจจุบันได้แก่เมืองชนกปุร์ อันเป็นเมืองเล็ก ๆ อยู่ในเขตเนปาล อำเภอมุขาร่าปุร์และทาร์กังคะ

สุจิ/720, ส.ป. 1/371, PPN 2/635

มทิสตี หรือมทิสตี : ชื่อเมืองหนึ่งในสมัยพุทธกาล ตั้งอยู่ในเส้นทางจากอาศรมของพาวริฎฐีกับสาวัตถิกฎฐี เป็นเมืองหลวงของแคว้นอวันตี

ที.มท. 10/268-269, PPN 2/623

ราชคฤห์ : เป็นเมืองที่ทานผู้มีบุญญาธิการมาก คือพระเจ้ามณฑาคุและโควินทพราหมณ์จับจองที่แล้วสร้างเมืองนี้ เรียกอีกชื่อว่าเบญจคีรีนคร เพราะมีภูเขาทั้ง 5 ล้อมรอบ คือภูเขาเวปุลบรรพต เวภารบรรพต บัดพมบรรพต คิชฌกุฎ และอิสิคิลิ เป็นเมืองหลวงของแคว้นมคธ เป็นแหล่งแรกที่พระพุทธศาสนาบังเกิดในโลก เพราะพระเจ้าพิมพิสารนำราษฎรนับถือพุทธศาสนาเป็นทางการ ตั้งอยู่ห่างจากสถานที่ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ 80 ไมล์ ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ

สุจิ/752, ส.ท. 1/85, ป.สุ. 2/179, ส.ป. 1/377, สุ.วิ. 1/168, ต.ว. 1/452-482, PPN 2/721-724

เรื่อง : พระเชษฐโอรสของพระเจ้าตี๋มบัก มีพระกนิษฐภคีกาต่างพระมารดา 6 องค์ มีพระสัตตกัญเป็นกษัตริย์ ซึ่งต่อมาได้เป็นกษัตริย์ครองเมืองต่าง ๆ โดยมีโชติบาล เป็นบุโรหิต

ที่.มทอ. 10/263-269, PPN 2/750-751

โรชราช : กษัตริย์องค์หนึ่งครั้งปฐมกษัตริย์ โอรสพระเจ้ามหาสมมตราช บรรพบุรุษของ ศากยวงศ์ พระองค์มีพระโอรสทรงพระนามว้าวโรชราช

ศ.วิ. 1/319-322, PPN 2/757

โรรุกะ : ชื่อเมืองหลวงของแคว้นโสวีระ โชติบาลบุโรหิตของพระเจ้าเรณุให้สร้างไว้ มีกษัตริย์ปกครองทรงพระนามว้าวรท

ที่.มทอ. 10/268-269, PPN 2/758

ลาหะ : ชื่อแคว้นหนึ่งในอินเดียบอราณ มีนครหลวงชื่อสีหปุระ เป็นเมืองที่ประสูติ พระวิชัยยศดาปนาราชวงศ์สิงหล

สา.ที่. 1/240, PPN 2/776

โลกที่ปกสาร : เป็นคัมภีร์ภาษาบาลี กล่าวถึงเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับโลกเช่น นรก อสุรกาย เป็นต้น แต่งโดยพระเมตังกรเถระ แห่งมุกตคินนคร

PPN 2/786

โลกบัญญัติปกกรณ : คำราชาภาษาบาลีเรื่องหนึ่งที่ยังไม่ทราบผู้แต่ง

PPN 2/787

โลมสาคร/โลมมหาสมุทร : เป็นทะเลที่ล้อมรอบทวีปใหญ่ทั้ง 4 และทวีปน้อย 2,000 ทวีป โลมมหาสมุทรที่อยู่ในระหว่างภูเขาสัตตกัณณะและเขากักรवादต่อกัน แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ

1. ชีรสาคร : ทะเลที่น้ำสีชาวกุขน้ำนม เพราะเหตุที่กระต๊อบมีเงิน ที่ประทับเขาพระสุเมรุ อยู่ทางคานทิศตะวันออก

2. นิดสาคร : ทะเลที่แม่น้ำสีเขี้ยว เพราะเหตุที่กระพริบมีแก้วอินทิล
ที่ประทับเขาพระสุเมรุ อยู่ทางกานทศิโค

3. นลิกสาคร : ทะเลที่แม่น้ำสีเหมือนบรัมีแก้วนลิก ที่ประทับเขาพระ
สุเมรุ อยู่ทางกานทิตตะวันตก

4. ปิตสาคร : ทะเลที่แม่น้ำสีเหลือง เพราะเหตุที่กระทบกับรัศมีทอง
ที่ประทับเขาพระสุเมรุ อยู่ทางกานเหนือ

ต.ว. 1/116-134

วรกัถยามะ : กษัตริย์โบราณครั้งปฐมกัถย์ โอรสพระเจ้ากัถยามราช มีพระโอรสทรง
พระนามว่าอุโบสถราช

สุ.วิ. 1/319-322, PPN 2/833

วรมันชาตุ/วรมันชากา : กษัตริย์โบราณครั้งปฐมกัถย์ โอรสพระเจ้ามันชากา มีพระโอรส
ทรงพระนามว่า วรราช

สุ.วิ. 1/319-322, PPN 2/835

วรราช : กษัตริย์โบราณครั้งปฐมกัถย์ ผู้ปกครองชมพูทวีป โอรสพระเจ้าอุโบสถราช
บรรพบุรุษของศากยวงศ์

สุ.วิ. 1/319-322

วรโรชราช : กษัตริย์โบราณครั้งปฐมกัถย์ โอรสพระเจ้าโรชราช พระองค์มีพระโอรส
ทรงพระนามว่า กัถยามราช

สุ.วิ. 1/319-322, PPN 2/835

วังคราช : กษัตริย์แห่งวังคนคร ผู้ใ้คอกิเษกสมรสกับพระราชธิดาของพระเจ้ากาติงคราช
มีพระราชธิดาชื่อตูปเทวี ผู้เป็นมารดาของสีหพาหุ และสีหสิวลี

สา.ท. 1/240, PPN 2/802

วังสะ : (วัดสะ หรือวังสะ) แคว้นหนึ่งในอินเดียนิยมพุทธกาล อยู่ใต้แคว้นโกศล เห็น
 แคว้นวันนี้ เคยรุ่งเรืองและมีอำนาจมากแคว้นหนึ่ง พระเจ้าอุเทนทรงครอง
 แคว้นนี้ ปัจจุบันไทยแก่งหวัดอัสละหะบัด ของรัฐอุตตรประเทศ และบริเวณ
 โกลเดียน มีเมืองหลวงชื่อโกศลมี ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำยมนา ปัจจุบันไทยแก่งหวัด
 โกศลมี

สุจิ/775, PPN 2/802

วัชชี : ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำคันทระ เป็นแคว้นใหญ่อีกแคว้นหนึ่ง เมืองหลวง
 ชื่อเวสาลี หรือไพทาลี ปัจจุบันเชื่อว่าอยู่ที่ซากหักพังบาสาร์ (Basar) เมือง
 มาซาฟฟาปุระ (Mazaffapur) ในมณฑลพิหาร (Bihar) ป่าหิมพานต์ก็อยู่
 ในเขตเมืองเวสาลีนี้ กษัตริย์ลิจฉวีปกครองแคว้นวัชชีแบบสามัคคีธรรม คือ
 พระราชาเมืองต่าง ๆ ในแคว้นวัชชีร่วมกันปกครอง มีสภาสำหรับปรึกษา ธรรมที่
 ใช้ปกครองคือ อปริหานิยธรรม

ป.สุ. 2/25-28, ป.ช. 174-176, สุจิ/776, PPN 2/813-815

วัสสการพราหมณ์ : บุโรหิตแห่งแคว้นมคธ รับราชการตั้งแต่สมัยพระเจ้าพิมพิสาร จนถึงสมัย
 พระเจ้าอชาตศัตรู เป็นผู้มีความรู้สูง ฉลาดในกลอุบายการเมือง ได้รับอาสา
 พระเจ้าอชาตศัตรูให้อุบายยแหย่ให้กษัตริย์ลิจฉวีที่ร่วมกันปกครองแคว้นวัชชี
 อย่างเข้มแข็งในแตกสามัคคีกัน ที่สุดพระเจ้าอชาตศรรู้แก่แคว้นวัชชีได้ช่วยอุบาย
 ของวัสสการพราหมณ์

ที่.มหา. 10/103-104, PPN 2/846

วัชชี : พระโอรสองค์ที่ 1 ใน 32 องค์ ของพระเจ้าสีหฬหุณษัตริย์แห่งแคว้นลาหะ
 กับพระนางสีหฬวีดี เป็นกษัตริย์อารยกะองค์แรกของเกาะลังกา โดยที่ถูก
 พระบิดาเนรเทศไปอยู่ในเกาะนี้พร้อมทั้งบริวาร 700 คน

สา.ที่. 1/239, PPN 2/866

วิธีทา : พระราชธิดาองค์ที่ 7 ของพระเจ้าโองลกาทราชที่ 3 กับพระนางหัตถา
 ส.วิ. 1/319-322, PPN 2/872

วิธีเสนา : พระราชธิดาองค์ที่ 9 ของพระเจ้าโองลกาทราชที่ 3 กับพระนางหัตถา
 ส.วิ. 1/319-322, PPN 2/872

วิเทหะ : ชื่อแคว้นหนึ่งในชมพูทวีป นครหลวงชื่อมิลินดา ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำคงคา ด้านหนึ่ง
 เป็นแคว้นมคธ เป็นศูนย์กลางการค้าขายโดยมีพ่อค้าจากเมืองสาวัตถีมาติดต่อ
 การขาย
 ส.วิ. 805, ที.มทา. 10/268-269, PPN 2/879-880

วิชาชา : พระมเหสีองค์ที่ 5 ของพระเจ้าโองลกาทราชที่ 3 บรรพบุรุษของศากยวงศ์
 ส.วิ. 1/319-322, PPN 2/899

เวศุกัฏฐนคร/เวศุกัฏฐกัฏฐิ : เป็นชื่อเมือง ๆ หนึ่งในชมพูทวีป ในสมัยโบราณ
 ม.ป. 3/131, PPN 2/935

เวสสกุ : พระโอรสองค์หนึ่งของพระเจ้าทิลัมบตี พระกนิษฐาต่างพระมารดา กับพระอนุ
 พระเชษฐโอรส
 ที.มทา. 10/263-269, PPN 2/948

เวสาลี หรือไพศาลี : เป็นชื่อเมือง ๆ หนึ่งในนครหลวงของแคว้นวัชชี ซึ่งพระพุทธองค์
 ทรงบัญญัติสิกขาบทให้ภิกษุจำพรรษาเป็นครั้งแรก เหตุที่ได้ชื่ออย่างนี้ เพราะเป็น
 เมืองที่ขยายไพศาลีออกไปถึง 3 ครั้ง ตั้งอยู่บนฝั่งทิศตะวันออกของลำน้ำ
 คันธกะ
 ท.ว. 1/372-378, ส.ป.า. 1/474, ป.ส. 2/25-28, ป.ช. 1/174-176,
 ส.วิ. 824

สัตว์คตะ : ชื่อฤๅษีคนหนึ่งซึ่งเป็นนักบวชนอกพุทธศาสนา ที่สร้างอาศรมอยู่ในป่า สมัยต่อมา
สถานที่นั้นเขาสร้างเป็นเมืองชื่อสัตว์คตี

สุจิ/880, ป.ศ. 1/81-82, ป.โร. 2/82, PPN 2/1077

สัททงนิกา/สัททงนิยนกร : เป็นชื่อเมือง ๆ หนึ่งในชมพูทวีป สมัยพุทธกาล

สา.ป. 3/411, ส.วิ. 3/74, PPN 2/1079-1080

สักกชนบท : ชื่อแคว้นในชมพูทวีปตอนเหนือ นครหลวงชื่อกบิลพัสดุ์ บัดนี้อยู่ในแขวงภูอิดะ
ประเทศเนปาล

สุจิ/834, ที.สี. 9/121, ส.วิ. 2/361, สา.ป. 1/82, PPN 2/969-972

สังกัสสนคร : สังกัสสะ หรือสังกัสยะ เป็นเมืองที่พระพุทธองค์ได้เสด็จมาสู่มนุษยโลก
หลังจากทรงแสดงพระอภิธรรมโปรดพุทธมารดาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ สังกัสสนคร
จึงเป็นสถานที่สำคัญสำหรับนักจาริกแสวงบุญ มีวิหารสฤงและอารามมากมาย
ปัจจุบันยังเหลือแต่ซาก

สุจิ/836

สัตตบริภักชพรพรต : เป็นภูเข้าง 7 ที่ล้อมรอบเขาพระสุเมรุ มีความสูงลดหลั่นลงมาเป็น
กิ่งหนึ่งตามลำดับ จากวงในสุดคานนอกเรียงลำดับดังนี้

1. ภูเขาญคัษร : มีอาการคจทรงไวซึ่งพระจันทร์และพระอาทิตย์
ทั้งคู่ สูง 42,000 โยชน์ เสมอกันกับสุริยมณฑลและจันทร์มณฑล เมื่อคแต่ไกล
จะเห็นเป็นประหนึ่งว่า ภูเขานั้นทรงไวซึ่งพระจันทร์และพระอาทิตย์ทั้งคู่

2. ภูเขาอินทร : ทรงไวซึ่งมหิธรเทพบุตร คือเป็นที่ตั้งทิพยวิมาน
อันเป็นนิवासสถานของมหิธรเทพบุตร สูง 21,000 โยชน์ ล้อมรอบเขา
พระสุเมรุเป็นชั้นที่ 2

3. ภูเขากรวิก : มีนการเวกอยู่เป็นอันมาก สูง 10,500 โยชน์
ล้อมรอบเขาพระสุเมรุเป็นชั้นที่ 3

4. ภูเขาสุทัศน์ : มีทิพย์โอสถว่านยาพิเศษเป็นอันมาก งามไปคล้ายลำต้น
ใบ กาน ควรจะตัดใบการกรมเห็นเป็นสุขสำราญจิต สูง 5,250 โยชน์ ล้อมรอบ
เขาพระสุเมรุอยู่ชั้นที่ 4

5. ภูเขาเนมิชวร : มีลักษณะเหมือนกงรถ คือมีปทุมชาติบังเกิดใน
ตระหงาศีลา มีดอกใหญ่เทากงเกวียนและกงรถ สูง 2,625 โยชน์ ล้อมรอบ
เขาพระสุเมรุอยู่ชั้นที่ 5

6. ภูเขาวิเนตก : เป็นที่อยู่แห่งมารคาพญากรรพ หรือมีตระหงาศีลา
กว้างเหมือนอย่างแม่น้ำ สูง 1,312 โยชน์ 200 เส้น ล้อมรอบเขาพระสุเมรุ
อยู่ชั้นที่ 6

7. ภูเขาอัสดกัณฐ : มีต้นกำยานมาก หรือมียอดเหมือนพุ่มา สูง
656 โยชน์ 100 เส้น ล้อมรอบเขาพระสุเมรุเป็นชั้นที่ 7 ภายนอกเขาทั้งปวง
ค.ว. 1/104-116, ม.ป. 1/390-394

สัตตภู : กษัตริย์แห่งแคว้นกาสิงคะ เป็นพระกนิษฐภคินีต่างพระมารดาของพระเจ้าเรณู
โชติบาลมาพบเป็นบุโรหิต เมืองหลวงชื่อทันตปุระ
ที่.มหา. 10/263-269, PPN 2/1010

สัตตภรณ์ : สมบัติพิเศษของพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นของ कुमारมี มี 7 ประการ คือ

1. จกักรกัณฐ์ จักรแก้ว มีสีขาวพื้นสี มีคัมภีร์และส่วนของจักรกรกัณฐ์ มีอำนาจเพียง
2. ทศกัณฐ์ ข้างแก้ว เป็นข้างเผือกกระดูกฉัตรที่ศักดิ์สิทธิ์ ชื่ออุโบสถปัจจัยนาคินทร์
ที่ฝึกหัดคือแก้ว มีฤทธิ์ไปในอากาศได้
3. อสุสรกัณฐ์ ข้างแก้ว เป็นมาฆาของหัวดำ แฉงคอดังหน้าปัดอง มีฤทธิ์ไป
ในอากาศได้ ชื่ออานกัณฐ์ราช
4. มณีรกัณฐ์ แก้วมณี เป็นไพฑูรย์แสงรุ่งงาม แปรกระจัด เจียรระไนศิลาใสสุด
เมื่อชูขึ้นยามราตรีจะสว่างทั่วอาณาเขตตั้งกลางวัน
5. อิตถักรกัณฐ์ นางแก้ว หึงงามสมส่วนผิวผ่อง งามสัมผัสละมุน ฤดูหนาว
กายอุ่น ฤดูร้อนกายเย็น กลิ่นไอระเหยคั่งคอกแก้ว จริยวัตรงาม ปฏิบัติต้อง

พระทัย นำใจมั่นคงในองค์พระเจ้าจักรพรรดิ

6. คหปติรัตน ชุมกตั้งแก้ว มีตากังทิพย์ มองเห็นชุมทรัพย์อยู่ทั่วไป จัดพระราชทรัพย์แผ่นดินถวายมิไคชาค
7. ปริณายกรัตน ชุมผลแก้ว รุทธักนักปราชญ์ปฏิภาณเฉียบแหลม ทำการแก้ชขาด รุกการควรรไมควรร ุรุใจษัตริย์ เสนามาตย์และพลกนิกร ทำสำเร็จทุกสิ่งทีควร เป่ามิไคชาค

ที่.มหา. 10/216

สาเกต : เป็นเมืองใหญ่เมืองหนึ่งในแคว้นโกศล รองจากสาวัตถี สร้างโดยชนัญชัญ เศรษฐีบ้านางวิสาขา ห่างจากสาวัตถีราว 6 - 7 โยชน์ พระพุทธเจ้าเคยเสด็จประทับ ณ เมืองนี้ ทรงแสดงพระสูตรไว้มากมาย เช่น สาเกตสูตร สาเกตชาดก ขรรษสูตร ตักกัญญ์สูตร เป็นต้น นอกจากนี้ยังเป็นเมืองประชุมคณาจารย์ทั้งหลาย เช่น ชัมพูคามิยาบุตร เป็นต้น

ธ.ป. 3/49, สฺจ. 873, PPN 2/1083-1086

สาละ : ชอนครหลวงของแคว้นมัจฉะ ตั้งอยู่ระหว่างแม่น้ำสินธุกับยมนาตอนบน อาณาเขตทิศตะวันออกจกแคว้นโกศล ทิศเหนือจกแคว้นสุรเสนะ ทิศใต้จกแคว้นกุรุ

สุ. 874, ต.ว. 1/468-478, PPN 2/1089-1090

สาละวัน : ส่วนไม่สาละของมัลลฉัตริย์ อยู่ใกล้นครกุสินารา พระพุทธเจ้าเสด็จกับชั้นช-ปรินิพพาน ระหว่างถนนสาละทั้งคู ณ สาละวันโนทยานนี้

ป.ม. /387-399

สาวัตถี : เป็นเมืองที่เคยเป็นที่อยู่ของสัตว์ตกณิ หรือเป็นเมืองที่มีสรรพทรัพย์พัสดุทุกอย่าง เป็นนครหลวงของแคว้นโกศล เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงประทับที่เมืองนี้มากกว่าเมืองอื่น หากดูหลักฐานจากพระสูตรต่าง ๆ จะเห็นวาระต้นทวนควย เหวมูเม สุกฺก เอกิ สมย์ ภควา สาวัตถีญ วิหริติ...

ต.ว. 1/358-372, สฺจ. 880, ป.ช. /122, ป.สุ. 1/81-82,

ป.โซ. 2/82, PPN 2/1126-1127

สินปุระราชกุมาร : ราชโอรสของพระเจ้าโองการราชที่ 3 ซึ่งประสูติจากพระนางหัตถา
อัครมเหสี บรรทมบุรุษของศากยวงศ์

สุ.วิ. 1/319-322, PPN 2/1136

สิริสุทโชนะ : พระราชโอรสองค์หนึ่งของพระเจ้าสีหหนุ บุตรองค์กบิลพัสดุ์แห่งศากยวงศ์ กับ
พระนางกัญจนา พระธิดาเจ้าเมืองเทวทหะแห่งโกถิยวงศ์ พระเจ้าสุทโชนะ
ได้อภิเษกกับพระนางสิริมหามายาแห่งโกถิยวงศ์ มีราชบุตรหนึ่งพระองค์ทรง
พระนามว่า เจ้าชายสีหัตถราชกุมาร ซึ่งต่อมาได้เสด็จออกบรรพชาครอง
สมณเพศจนกระทั่งตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ปฐม./73-84, PPN 2/1200-1202

สีวิ/สีพี : แคว้นหนึ่งในประเทศอินเดียสมัยเดียวกับแคว้นเจตราชฎูร หรือแคว้นกสิงคราชฎูร
มีเขตศุกรนคร เป็นเมืองหลวง เป็นแคว้นที่มีพลเมืองคับคั่ง อุดมสมบูรณ์ด้วย
พืชพันธุ์ธัญญาหาร

สุจิ/890, อ.ป./54, PPN 2/1154

สีหปุระ : ชื่อเมืองในแคว้นอาฬะ ที่สีหพาหุสร้าง และเป็นปฐมกษัตริย์ของเมืองนี้
พระเจ้าวิชัยที่ไปอยู่ลังกาก็เกิดที่เมืองนี้ ตั้งอยู่ทางเหนือของแคว้นกาสิงคะ
ทางทิศตะวันตกของเบงกอล ปัจจุบันเรียกว่า "สิงหนุมิ"

สุจิ/895, ส.ท. 1/29, 240, PPN 2/1169

สีหพาหุ : บิดาของเจ้าชายวิชัย และเป็นปฐมกษัตริย์ที่ไปสร้างนครใหม่ชื่อสีหปุระ ในถิ่น
ที่อยู่เดิมของบิดาเป็นราชสีห์ ได้อภิเษกกับพระนางสีหวิดี พระกนิษฐภคินี
มีพระโอรสธิดา 32 องค์ พระวิชัยเป็นโอรสหัวปี คนที่ 2 ชื่อ พระสุमित

ส.ท. 1/240, PPN 2/1169

สีหะ : เป็นชื่อชนบทหนึ่งในลังกาทวีป แปลว่า จักรราชสีห์ได้ คือเดิมมีพระราชกุมาร
องค์หนึ่ง เกิดจากพระธิดาเป็นสีหะ พระมารดาเป็นราชธิดาของพระเจ้า

กาสิงคราช เมื่อทรงเจริญวัยก็จับสี่หน้มาเสีย

สุจิ/895, สท.ป. 1/432-433, สท.ท. 1/29, PPN 2/1169-1170

สี่หิวดี : ชื่อพระกนิษฐกิติและพระมเหสีของพระเจ้าสี่หน้พานุ พระราชมารดาของพระวิชัย
พระราชมารดาชื่อสุปเทวี หรือสุสีมา บิดาเป็นราชสีห์

PPN 2/1170

สูงสูมารศิริ : ชื่อนครหลวงของแคว้นกัคคะ เหตุที่ชื่อยังนี้เพราะ ในวันจับจองที่ดินสร้างเมือง
ได้มีจระเข้สองเส้นขึงรอง จึงอาศัยจระเข้เป็นนิมิตตั้งชื่อเมืองนี้

สุจิ/897, ป.สุ. 2/86, ต.ว. 1/478-482, PPN 2/1172-1173

สุนิธะ : มหาอำมาตย์แห่งมคธรัฐ ร่วมกับวัสสการพราหมณ์ ได้สร้างปาฏลีคามให้เป็นเมือง
นามว่า ปาฏลีบุตร

ท.มหา. 10/103-104, PPN 2/1211

สุปเทวี หรือสุสีมา : พระราชมารดาของพระเจ้าสี่หน้พานุ และพระนางสี่หิวดี พระราชธิดา
ของพระเจ้ากรุงวังกราช โดยยู่ร่วมกับราชสีห์ และเป็นต้นวงศ์ของพวกสิงหล

สท.ท. 1/240, PPN 2/1268

สุปิยาราชกุมารี : ราชธิดาองค์ที่ 3 ใน 9 องค์ ของพระเจ้าโศกกากราชที่ 3 ซึ่งประสูติ
แต่พระนางหัตถา อัครมเหสี

ศ.วิ. 1/319-322, PPN 2/1125

สุमित : น้องชายพระวิชัย โอรสองค์ที่ 2 ของพระเจ้าสี่หน้พานุ มีพระมเหสีชื่อจิตตา
พระราชธิดาของพระเจ้ามัททราช ครองราชย์ ณ สี่หน้ปรนคร ต่อมาพระวิชัย
เชิญให้สืบราชสมบัติในลังกาทวีป แต่พระองค์ส่งพระโอรสบัณฑิตวาสุเทพไปแทน

มหาวงษ์ 1/225, PPN 2/1248

สุรเสน : อยู่ระหว่างแม่น้ำยมุนาและสินธุตอนใต้ มีเมืองหลวงชื่อมถุรา พระมหากัจจายนะ
 ญแต่งแบบเวียนไวยากรถภาษาบาลี ก็เป็นชาวมถุรา

PPN 2/1254

เสกพยัคฆะ หรือเสกัพพะยะ : เป็นชื่อเมือง ๆ หนึ่ง เมืองนี้ขึ้นตั้งแต่ครั้งพระกัสสปสัมมา
 สัมพุทธเจ้า

ม.ป. 2/389, PPN 2/1278

โสวีระ/เสาวีระ : เป็นแคว้นที่มีนครโรหุทะเป็นเมืองหลวง พระภคตแห่งเมืองโรหุทะ
 เป็นกษัตริย์ที่เคร่งในพระศาสนา ทรงให้การอุปถัมภ์เป็นอย่างดีแก่พระสงฆ์
 ในสมัยพุทธกาล กษัตริย์ทรายนะทรงเป็นสหายกับพระเจ้าพิมพิสารแห่งแคว้น
 มคธ แคว้นนี้คงได้รับอิทธิพลพุทธศาสนามาแต่ระยะต้น

ที่.มหา. 10/268-269, PPN 2/1312

หัตถา : พระอัครมเหสีของพระเจ้าโอกกากราชที่ 3 พระนางมีพระราชโอรส 4 องค์
 คือ พระโอกกามุข พระกรกัณฑ์ พระหัตถนิมิก พระสินีประ และพระราชธิดา
 5 องค์ คือ พระมียา พระสุปเปีย พระอานันทา พระวิจิตา และพระวิจิต-
 เสนา

ปฐม./5-10, ส.วิ. 1/319-322, PPN 2/1317

หัตถนิมิก : พระราชโอรสองค์ที่ 6 ของพระเจ้าโอกกากราชที่ 3 กับพระนางหัตถา

ปฐม./5-10, ส.วิ. 1/319-322, PPN 2/1319

หิมาดิย/เขาหิมพานต์ : ตั้งอยู่ตอนเหนือ กินเนื้อที่ประมาณ 3,000 โยชน์ สูง 500 โยชน์
 มียอดเขาถึง 84,000 ยอด เป็นเทือกเขาอันยาวเยือกและมีหน้าผาสูงชัน
 ปกคลุมด้วยป่าดงใหญ่ รมรื่นด้วยรุกขชาติและตถุชาติ วิจิตรสวยงามมหานทีทั้ง 5
 และสระใหญ่ 7 สระ นอกจากนี้ยังมีสิ่งต่าง ๆ อย่างวิจิตรพิสดาร เช่น
 สวนสาธารณะ สวนไม้ออกไม้ผลและแอ่งเก็บน้ำเป็นต้น

ต.ว. 1/138-139, ส.ร.ท. 10/6011, PPN 2/1325-1326

อนูรเสนาบดี : เสนาบดีของพระเจ้าวังคราช แห่งวังคนคร เป็นญาติฝ่ายพระมารดาของพระเจ้าสีหพาหุ ซึ่งเป็นพระบิดาของพระเจ้าวิชัยแห่งลังกาทั่วม เมื่อพระเจ้าสีหพาหุพาพระมารดาและพระนางสีหวิดี พระกนิษฐาที่ราชสีห์ผู้บิดาไปนั้น ได้เสด็จไปพบอนูรเสนาบดี ซึ่งปกครองเมืองชายแดนอยู่ในเวลานั้น และต่อมาอนูรเสนาบดีก็ได้สมรสกับพระมารดาของพระเจ้าสีหพาหุ

มหาวิศ./57-58, PPN 1/82

อปฺรานตะ/อปฺรันตชนบท : เป็นดินแดนทางตะวันตกของอินเดีย แดงฝั่งทะเลใต้แก่อ่าวเบงกอลบริเวณแคว้นทั้งสามคือ ดินฐุ เสาราษฎระ - กุชราต และมหาราษฎร์ สถานที่สำคัญทางพุทธศาสนาในแคว้นนี้คือ ที่แคว้นอวันตี วิทิสลา อาชันทา และเอลดโอรา

PPN 1/117-118

อวันตี : ชื่อแคว้นหนึ่งในชมพูทวีปครั้งพุทธกาล นครหลวงชื่ออุชเชนี ตั้งอยู่ที่เมืองเวินชยวินชย พิษอิสานแห่งอัชสกะ เป็นเมืองเกิดกามนิโคในเรื่องวาสิสฏฐี

สุจ./246, PPN 1/192-195

อโศกมหาราช, พระเจ้า : กษัตริย์อินเดียผู้ยิ่งใหญ่แห่งราชวงศ์เมารยะ ทรงมีพระชนม์ชีพอยู่ระหว่างปี พ.ศ. 269-306 มีอำนาจครอบครองอินเดียไว้ทั้งหมด เป็นกษัตริย์นักรบที่ยิ่งใหญ่ ภายหลังเปลี่ยนใจมานับถือพระพุทธศาสนา และดำเนินรัฐประศาสน์นโยบายตามแบบธรรมาชิปโคย ทรงบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ได้ทรงจัดให้มีการสังคายนาขึ้นเป็นครั้งที่ 3 ในอินเดีย และหลังจากนั้นได้ทรงจัดสมณทูตออกไปประกาศพระพุทธศาสนายังนานาประเทศ โดยเฉพาะอินเดียตอนเหนือ มีอิทธิพลแผ่เข้าไปถึงเขตแดนจีน เมลโคเนีย เอปิร์ส อียิปต์ และไซเร็น พระนามของพระองค์คืออย่างหนึ่งคือ ธรรมาโศกราช กล่าวกันว่าเฉพาะในอินเดียเท่านั้น ทรงสร้างสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้เป็นจำนวนถึง 84,000 แห่ง

สา.ที. 1/203-205, PPN 1/216-219

อัครราชบัณฑิต/พระอัครวงศาราชบัณฑิต : พระเถระชาวพม่า เป็นพระภิกษุในคณะธรรมยุติกนิกาย
ชื่อ สัทธาภิรัต เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 17 เป็นบุตรพรหมบุตรในทางภาษาบาลี
ในประเทศไทยในยุคนั้น

ชาติอุปถัมภ์/คำนำ หน้า 3, PPN 1/9

อังคะ : มีเมืองหลวงชื่อจัมปา ตั้งอยู่ปลายแม่น้ำคงคา ปัจจุบันเรียกว่าแคว้นกัลป์ระ
(Bhagalpur) เมืองหลวงที่ชื่อจัมปาอยู่ห่างจากกัลป์ระไปทางทิศตะวันออก
ราว 40 กม. เมืองนี้เป็นที่อยู่ของพระเจ้าลัทธิหลายพวก

ป.ศ. 2/420, ที่.ล. 9/143, ม.ม. 12/496, ส.มหา. 29/297,
PPN 1/16-17

อังกุตรราช : ชื่อแคว้นหนึ่งอยู่ทางทิศเหนือแม่น้ำที่ ตั้งตรงข้ามกับแคว้นอังคะ เป็นแคว้น
ที่มีกษัตริย์ปกครอง พระพุทธเจ้าโคตมแสดงเสถียรภาพปรารถนาจะนิยมนำมาอุป
ซึ่งอยู่ในแคว้นนี้

ป.ศ. 3/32-35, PPN 1/22

อัมพัฏฐมาวพ : ศิษย์เอกของไปกษัตริย์ราชบัณฑิต เรียนจบไตรเพท และชำนาญในคัมภีร์
ต่าง ๆ จนได้รับยกย่องให้มีความรู้เทียบเท่าอาจารย์ แต่พระพุทธองค์ทรง
ติเตียนว่า เป็นคนไม่ได้รับการศึกษา เพราะแสดงพฤติกรรมและใช้วาจาไม่
เหมาะสมกับผู้นั้น

ที่.ล. 9/114-141, ส.วิ. 1/295-333, PPN 1/151-152

อัสสะกะ : ชื่อแคว้นหนึ่งในชมพูทวีปครั้งพุทธกาล ตั้งอยู่ที่แม่น้ำโคธาวารีทางทิศเหนือแห่ง
แคว้นอวันตี นครหลวงชื่อโปกตี หรือโปกณะ

ที่.มหา. 10/268-269, PPN 1/222-223

อานันทา : พระราชธิดาองค์หนึ่งของพระเจ้าโศกกากราชที่ 3 กับพระนางหัตถิ
อัครมเหสี เป็นพระราชธิดาองค์ที่ 3 ในจำนวน 5 องค์ ซึ่งเรียงตามลำดับดังนี้

พระนางปิยา พระนางสุปิยา พระนางอาบันทา พระนางวิจิตา และ
พระนางวิจิตเสนา

สุ.วิ. 1/520, ป.โซ. 2/195, ปฐม./2, PPN 1/276

อาลกมันทา : เป็นชื่อราชธานีของทวยเทพทั้งหลาย เป็นเมืองที่มั่งคั่งรุ่งเรืองมีชนมาก
ยัภษณาแน่น และมีภิกษุหาหาได้ง่าย พระพุทธเจ้าเข้ามาเปรียบกับภิกษุสาวคีราชธานี
ในสมัยพระเจ้าจักรพรรดิมหาสุทัตน์ ว่ามั่งคั่งสมบูรณ์ทุกอย่างเหมือนอาลกมันทา
ราชธานี ของทวยเทพฉะนั้น

พระไตรปิฎกภาษาไทย 15/197, PPN 1/290

อาหิวี : ชื่อเมือง ๆ หนึ่ง แปลว่า มีพ้อ มีวิเคราะหว่า อลั วิภูสนเมกถ อตุลลิต
อาหิวี แปลว่า เครื่องประดับอันเพียงขอมีอยู่ในเมืองนั้น เหตุนี้จึงชื่อว่า
อาหิวี ตั้งอยู่ระหว่างดาวาศึกกับกรุงราชคฤช

สุจิ/275, ต.ว. 1/393-411, PPN 1/295-296

อินทปัต : (อินทปัตถ, อินทรปรัสถ) ในมหากาพย์มหาภารตะ คืออาณาจักรที่พวกฝ่าย
เการพแบ่งให้พวกป่าดงพญานอกปกครองครั้งหนึ่ง แต่ภายหลังพญานอกพวกนั้นก็
เสียเมืองนี้ให้แก่ทุรโยชน แห่งเการพ เพราะแพ้ศึก ในสมัยพุทธกาล เมืองนี้
คือเมืองหลวงของแคว้นกุรุ ปัจจุบันโคกแกมมูยานอินทปัต (Indrapat)
ในเขตกรุงเคลลี ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำยมนา ห่างจากกรุงเคลลีไปทางใต้
ประมาณ 3 กม.

สุจิ/282, อ.ป./59, PPN 1/312

อุปลมัททะ หรืออุปลวันณา : ชื่อเทพบุตรที่ท้าวสักกเทวราชส่งไปอารักขาพระวิชัยและ
คุ้มครองเกาะดังกา ในวันที่พระพุทธเจ้าปรินิพพาน

PPN 2/866

อุปว : กษัตริย์องค์หนึ่งในปฐมกัลป์ โอรสพระเจ้าวร เป็นกษัตริย์ที่สืบเชื้อสายมาจาก พระเจามหาสมมตราช กษัตริย์วงศ์ตากยราช ทรงเป็นกษัตริย์ที่มีอิทธิฤทธิ์ 4 ประการ คือ

1. เหาะเหิรเกินอากาศโลก
2. มีเทพบุตร 4 คน ถือพระชรรคกุ่มครองทั้งสี่ทิศ
3. มีกัณฐินพันหอมขจรจากพระวรกาย
4. มีกัณฐินดอกบัวหอมพุ่งจากพระโอษฐ์

พระองค์มีพระโอรส 5 พระองค์ แต่ไม่ปรากฏพระนาม แต่ในอรรถกถา สุตตนิบาตกล่าววา โอรสองค์หนึ่งของพระองค์ทรงพระนามวา มขเทพ และมี กษัตริย์สืบเชื้อสายวงศ์จากพระเจ้ามขเทพมาจำนวน 84,000 องค์ จึงมาถึง วงศ์โองกกากราชที่ 3 อันเป็นต้นพระวงศ์ตากยราช

สุตต.อ. 2/195, ส.วิ. 1/320

อุโปสถราช : กษัตริย์อีกพระองค์หนึ่งซึ่งครองชมพูทวีป ในสมัยปฐมกัลป์ เป็นโอรสของ พระเจ้าวรมันชาตุราช

ส.วิ. 1/319-322, PPN 1/414

อุกกัฏฐา : แปลว่าตั้งขึ้นด้วยคบเพลิง คือในเวลาจะสร้างเมืองนั้น คนทั้งหลายได้สร้างไฟเพื่อ ให้ทันฤกษ์คยามตี สร้างกันทั้งกลางวันกลางคืน เวลากลางคืนก็ใช้คบเพลิง ตั้งไว้ให้สว่างไสว เมื่อสร้างเสร็จแล้ว จึงตั้งชื่อเมืองนั้นว่า อุกกัฏฐา ตั้งอยู่ใน แคว้นโกศล โกลปาหิมพานต์

สุตฺติ/287, ป.ตฺ. 1/14, ส.วิ. 1/303, ม.ปฺ. 2/398, PPN 1/330

อุกกเจดา : ชื่อเมือง ๆ หนึ่ง ในสมัยพุทธกาล ที่ได้ชื่ออย่างนี้ด้วยเหตุที่ในเวลาสร้างเมืองนั้นเสร็จ พวกชาวเมืองพากันเอาผ้าจุ่มน้ำมันจุดเป็นคบเพลิง ลงไปจับปลาใน แม่น้ำ

ป.ตฺ. 2/357, PPN 1/331

อุษเชนี : นครหลวงของแคว้นฉวันคี มีคนเรียกว่าอุษเชน ในสมัยพุทธกาลพระเจ้า
จัมพชโชต เป็นพระสหายกับพระเจ้าเสนียทิมขิดาร แห่งแคว้นมคธ มีการ
ติดต่อค้าขายกับเมืองทวารวดี

สุ.จิ./290, อ.ป./59, PPN 1/344

อุทัญญา : เป็นชื่อทั้งเมืองและทั้งแคว้นในชมพูทวีป ในสมัยพุทธกาล

สุ.วิ. 1/395, ป.สุ. 3/328, สท.ป. 1/399

อุตตราภท : เป็นดินแดนที่มีอาณาเขตไปทางทิศเหนือ และทิศตะวันตก จดทิศเหนือของ
อปปรานตะ และจดทิศเหนือและตะวันตกเฉียงเหนือของมัจฉิมประเทศ มีแม่น้ำ
สินธุ เป็นที่หล่อเลี้ยง ล้อมรอบด้วยเทือกเขาหิมาลัยตะวันตก

PPN 1/363

โสกกากราช : พระเจ้าโสกกากราชที่ 3 พระโอรสองค์สุดท้ายในบรรดาพระโอรส 16 องค์
ของพระเจ้าสมนทราชา พระองค์ทรงมีพระมเหสี 5 องค์ คือ พระนางหัตถา
พระนางจิตตา พระนางขันตุ พระนางชาลินี และพระนางวิสาखा

ที.สี. 9/120-121, สุ.วิ. 1/320, PPN 1/461-462

โสกคามุข : กษัตริย์แห่งกรุงกบิลพัสดุ์ บรรพบุรุษของพวกศากยวงศ์ พระโอรสองค์ที่ 1
ของพระเจ้าโสกกากราชที่ 3 กับพระนางหัตถา

สุ.วิ. 1/319-322, PPN 1/462

โอชทวีป, วรทวีป, มัจฉทวีป : ทั้ง 3 คำนี้ เป็นชื่อเรียกสถานที่เดียวกัน คือประเทศศรีลังกา
เหตุที่เรียกชื่อต่างกัน เพราะเป็นชื่อที่ใช้ในสมัยต่างกันคือ ในสมัยพระกุกกุสันธ-
พุทธเจ้า เกาะลังกาที่เรียกว่า โอชทวีป ในสมัยพระโกนาคมนพุทธเจ้า
เรียกว่า วรทวีป ในสมัยพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า เรียกว่า มัจฉทวีป

ส.ป.า. 1/87-88, ส.ร.ท. 13/7924, PPN 1/463

ชื่อนครหลวงของมหาชนบท 16

<u>มหาชนบท</u>	<u>นครหลวง</u>
อังคะ	จัมปา
มกช	ราชคฤห์
กาดี	พาราณสี
โกศล	สาวัตถี
วัชชี	เวสาดี
มัลละ	กุสาวตี
เจทีย	โศถณิวัตี
วังสะ	โกสัมพี
กुरु	อินทปัต
ปัญจาละ	กัมบิลละ
มัจฉะ	สาละ
สุรเสนะ	(ไมทราบชื่อ)
อัสสะกะ	โปตลี
อวันตี	อุชเชนี
คันธาระ	ทักสิลา
กัมโพชะ	(ไมทราบชื่อ)

นอกจากมหาชนบท 16 ยังมี

สักกะ	กบิลพัสดุ์
โกลิยะ	เวททะ หรือรามคาม
ภักกะ	สูงสูมารคิริ
วิเทหะ	มิดิลา
อังกุตตราปะ	อาปนนิคม

รวมชื่อนครในชมพูทวีป 41 นคร

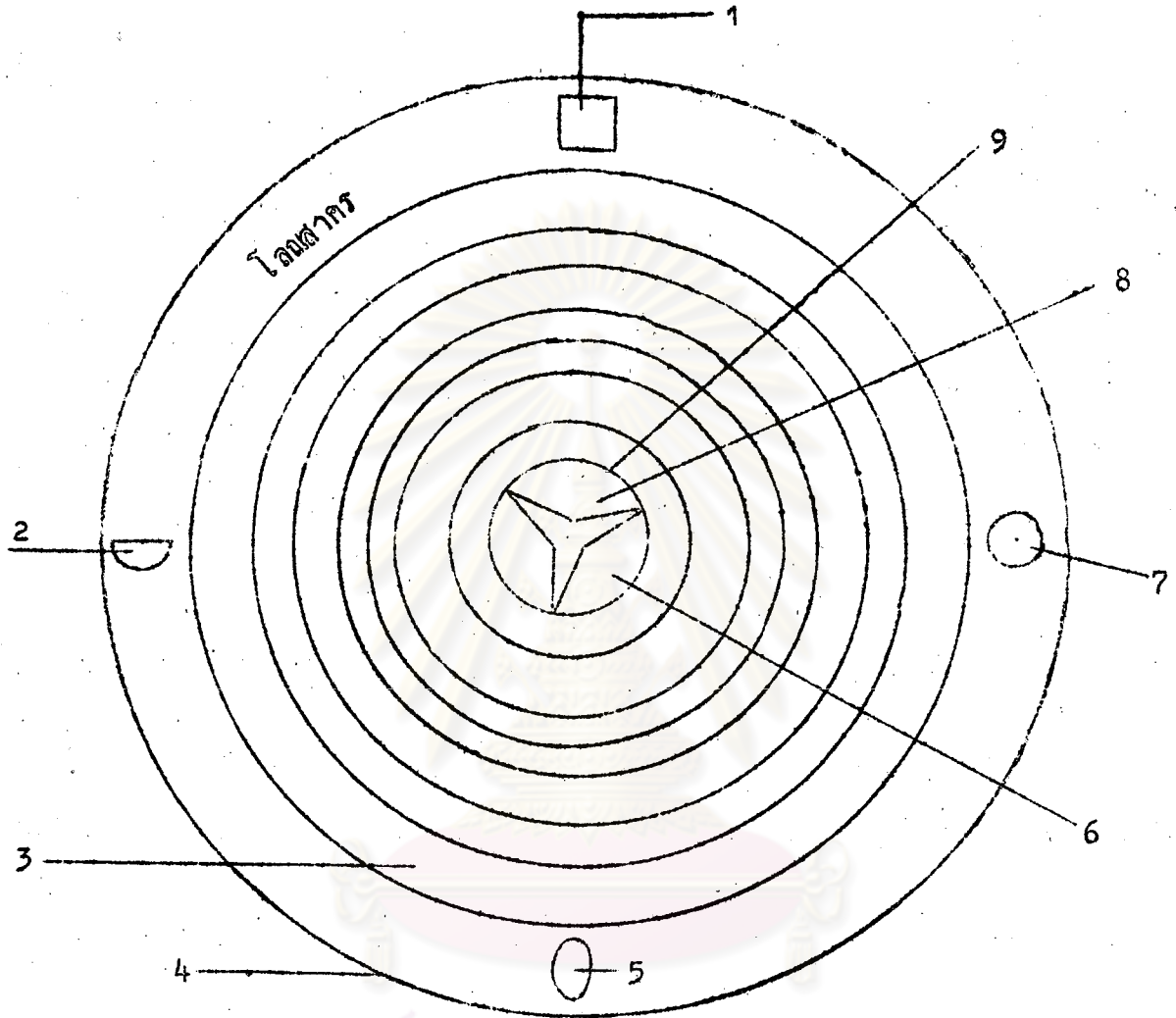
ชื่อนครหรือบ้านเมือง ในชมพูทวีปสมัยพุทธกาลเท่าที่เก็บได้จากคำอธิบายในคัมภีร์
มีดังต่อไปนี้คือ จัมปา ราชคฤห์ พาราณสี สวาคี เวสาลี กุสาวลี อันแยกเป็น
กุสินารากับปาวา โสถธิตี โกสัมปี อินปัต กัมบิลละ สาละ โปคธิ อุชเชนี
ตักศิลา กบิลพัสดุ์ เทวทะหรือรามคาม สูงสุดมาริระ หรือสูงสุดมาริรี มิถิลา อาปนะ
อาฬวี สาเกต อุกกัฐา ปาฏลีบุตร เขตฺตร สังกัสสะ มธุรา อุทฺธูมา มากุตา
สหังชนิกา นาทันทา อุกกเจลา กษัตริศา กัญฐวาทนะ กุกกัฐวตี มัจฉิกาสัมปะ
ภัททิยะ กุรุขระ เสตัพพะยะ เวศุกัณฐิกิ โกละหรือพยัคฆบด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

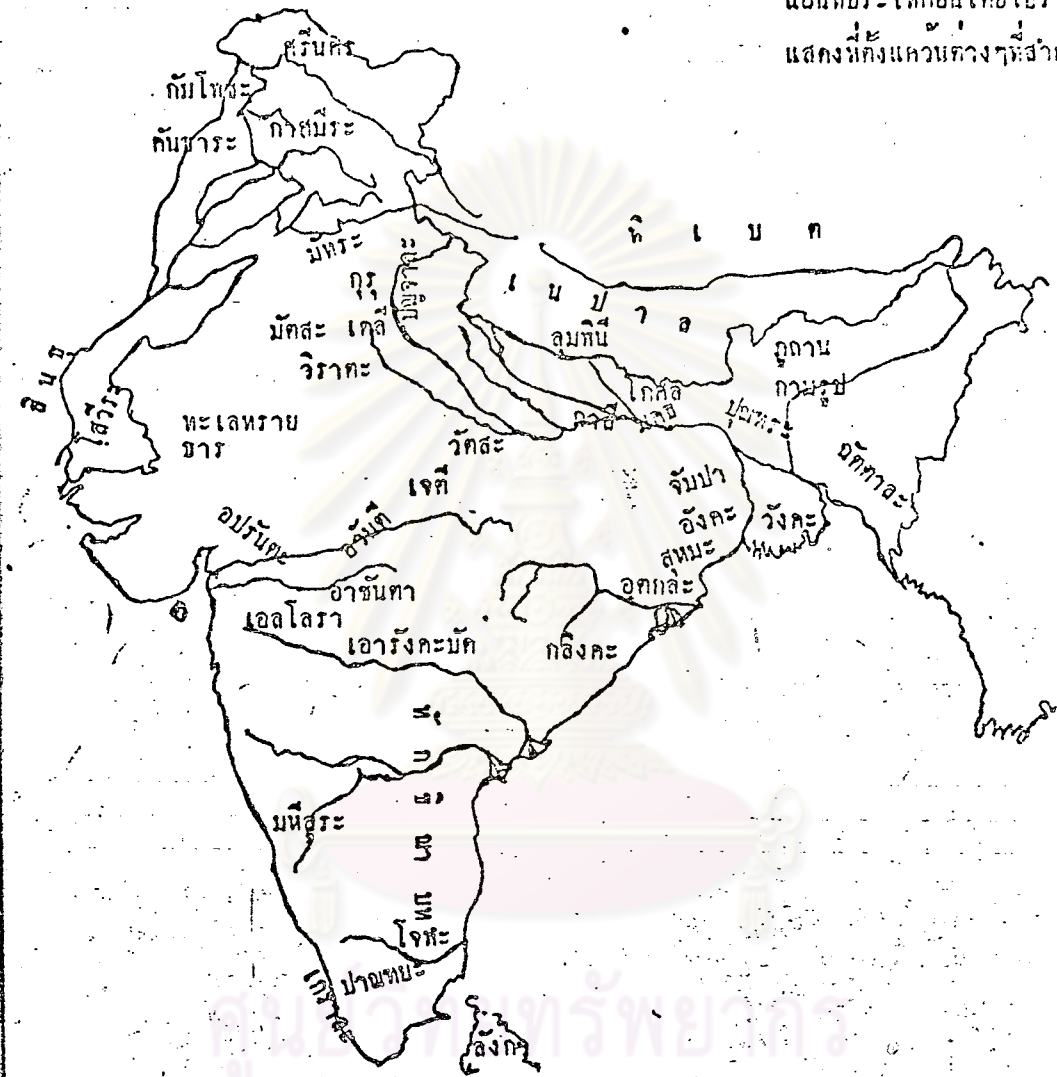
ภาพประกอบและตัวอย่างกแน้มที่ไ้ตรวจชำระ

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. อุกตกรฤทวิป	6. ผาสามเส้า
2. อมรโคยานทวิป	7. บุพวิเททวิป
3. ทะเลสี่ทันคร	8. เขาพระสุเมรุ
4. ขอบจักรวาล	9. สัตตบวิภันท์
5. ชมพูทวิป	

แผนที่ประเทศไทยในสมัยโบราณ
แสดงที่ตั้งแคว้นต่างๆที่สำคัญ

หมายเหตุ: - แผนที่นี้สร้างขึ้นโดยประมาณการเท่านั้น มาตรการส่วนไม่เป็นที่แน่นอน.

ทรงวิทย์ แก้วศรี. พุทธสถานในเอเชียใต้ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2519), หน้าสารบัญ (2)

ឃ្លាំង ៩. ខ្ញុំស្រឡាត់ស្រឡាត់... ឃ្លាំង ៩. ខ្ញុំស្រឡាត់ស្រឡាត់... ឃ្លាំង ៩. ខ្ញុំស្រឡាត់ស្រឡាត់...

ឃ្លាំង ១០. ខ្ញុំស្រឡាត់ស្រឡាត់... ឃ្លាំង ១០. ខ្ញុំស្រឡាត់ស្រឡាត់... ឃ្លាំង ១០. ខ្ញុំស្រឡាត់ស្រឡាត់...

ឃ្លាំង ១១. ខ្ញុំស្រឡាត់ស្រឡាត់... ឃ្លាំង ១១. ខ្ញុំស្រឡាត់ស្រឡាត់... ឃ្លាំង ១១. ខ្ញុំស្រឡាត់ស្រឡាត់...

ឃ្លាំង ១១. ខ្ញុំស្រឡាត់ស្រឡាត់... ឃ្លាំង ១១. ខ្ញុំស្រឡាត់ស្រឡាត់... ឃ្លាំង ១១. ខ្ញុំស្រឡាត់ស្រឡាត់...

ឃ្លាំង ១២. ខ្ញុំស្រឡាត់ស្រឡាត់... ឃ្លាំង ១២. ខ្ញុំស្រឡាត់ស្រឡាត់... ឃ្លាំង ១២. ខ្ញុំស្រឡាត់ស្រឡាត់...

ประวัติผู้เขียน

นายวรศักดิ์ ศรีบุญ สำเร็จการศึกษาปริญญาการศึกษาบัณฑิต (กศ.บ.) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน เมื่อปีการศึกษา 2517 และสอบเข้าศึกษาต่อในภาควิชาภาษาตะวันออก สาขาบาลี-สันสกฤต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2519 ปัจจุบันรับราชการในตำแหน่งอาจารย์ 1 โรงเรียนสันติราษฎร์วิทยาลัย ถนนศรีอยุธยา พญาไท จังหวัดกรุงเทพมหานคร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย